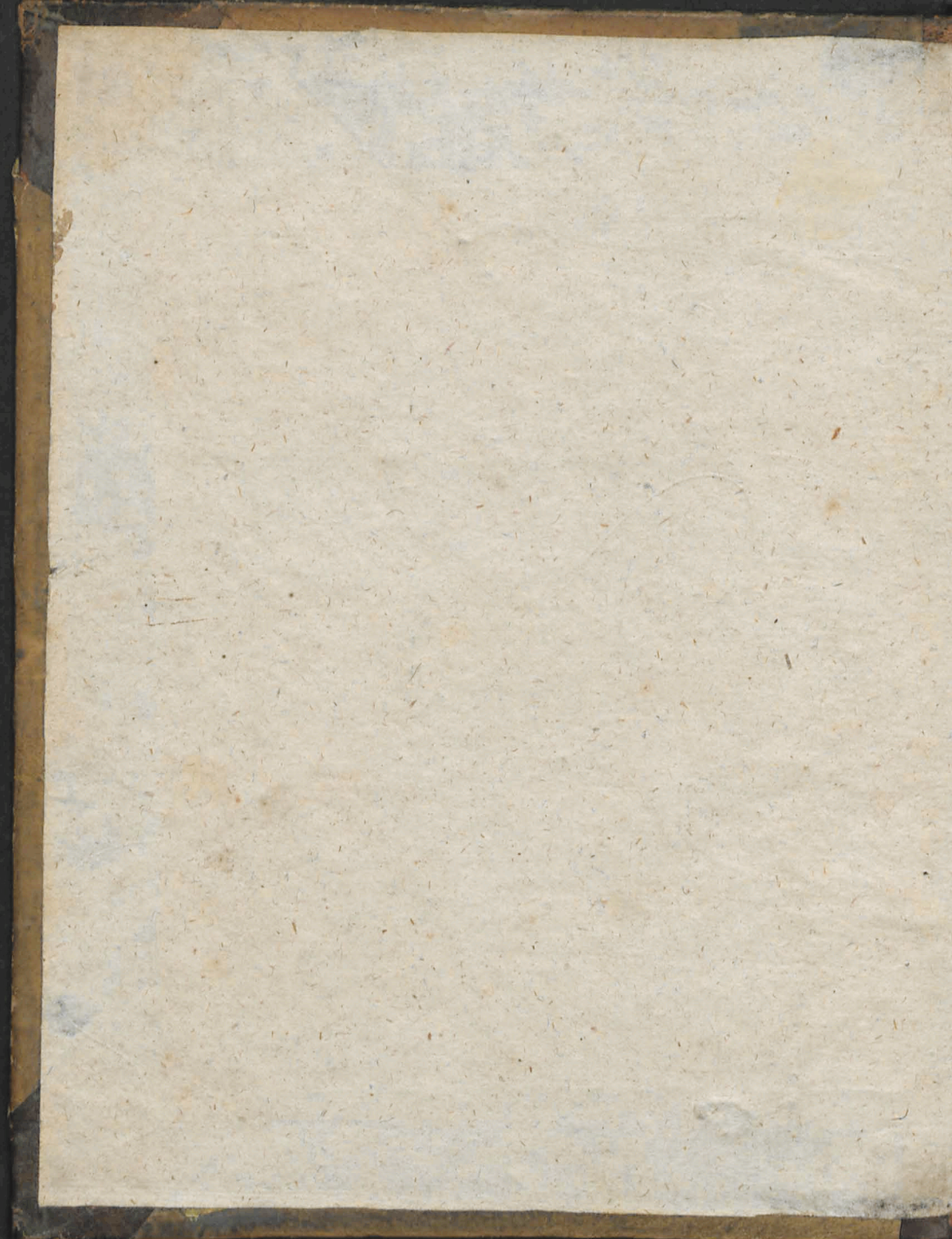

BIBLIOTEKA

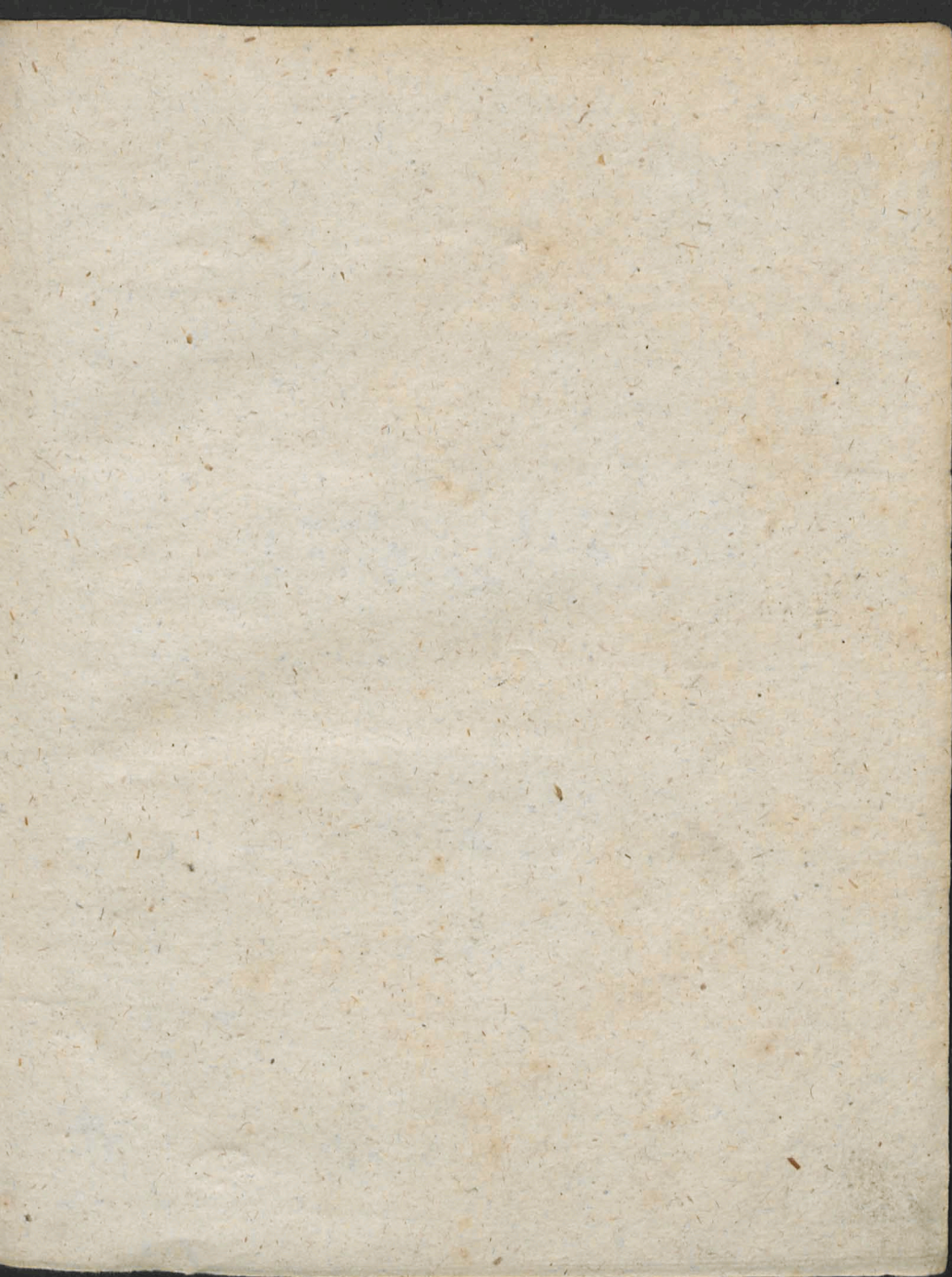
Zakl. Nar. im. Ossolińskich

XVI 3140

4824
1854
12

John J. ...
John J. ...

STANISLAI
ORICHOVII
ROXOLANI
FIDELIS SVBDITVS.

Siue

DE INSTITVTIONE REGIA
ad Sigismundum Augustum

Libri duo.

*Cum praefatione Iacobi Gorscij, ad Serenissimum
Regem Poloniae, Stephanum
Bathorrhheim.*

CRACOVIAE.
In Officina LAZARI: Anno Domini,
M. D. LXXXIIII.

11.755

STATIONER

ORIGINAL

RECEIVED

FOR THE

SECRETARY

SECRETARY

DEPARTMENT OF THE INTERIOR

WASHINGTON

XV. 3140

AD. SERENISSIMUM
REGEM POLONIAE,
STEPHANVM BATHORRHEVM

In Fidelem Subditum

IACOBI GORSII PRAEFATIO.

PRINCEPS ILLE HE-
truriae Mæcenæ, à quo eruditorum
virorum literarumq; patroni, Mæce-
nates, prouerbiali sermone, appellan-
tur, Serenissime Rex Stephane, Cæ-
sari Octauiano, qui à Senatu Augustus appellatus
est, rerum potito, & de summa imperij deliberanti, &
Rempub. ut tum Agrippa suadebat, Senatui & po-
pulo Romano reddere volenti, ut, quòd ipse imperium
tot, tantisq; bellis, magno cum labore, plurimisq; &
suis, & suorum periculis liberasset, atq; ab interitu
vindicaret, perpetuò retineret, autor fuit: idq; ei splē-
dida sanè & copiosa oratione suasit, quòd rem Roma-
nam, alia ratione nequaquam subsistere posse cerne-
ret: propterea quòd prudens ille vir, nunquã defutu-
ros in tanto imperio videret, qui vel ambitione impe-
randi, ad seditiones excitandas, incitarentur, vel o-
dio aduersariorũ & vlciscendi cupiditate, victores ad

arma raperentur, qui bella è bellis sererent, ac in malam Reipub. & discreti, & strenui essent. Cui morbo quoniam nulla alia medicina mederi posse videretur, præterquam si vnus totius imperij potestatem haberet; eam potestatem, vt ipse Cæsar, qui tot, tantaq; bella pro patria gesserit, qui orbi terrarum pacem reddiderit, vt retineret, hortatus est. Cuius consilium, cum Augustus approbasset, & semel acceptum imperium, retenturum se promississet, & rationes tanti imperij, ab vno gubernandi demonstrari sibi postularret; Mæcenas pro suo, & erga Cæsarem amicum, singulari, & erga patriam amore communi, ea consilia & rationes Reipub. constituendæ illi demonstrauit; vt in ea eius Monarchia, nemo libertatem eam, in qua natus esset, desideraret; et ille optimi principis & patris patriæ cognomentum consequeretur. Inter quæ quidem Mæcenatis consilia, quæ Augusto dederat, illud etiam erat; ne cuiquam facultatem se adeundi, consiliumq; ei aliqua in re dare volenti denegaret. Cuius consilij eam rationem reddebat. Quòd, si verba eius, qui consilium daturus veniret, satis sibi facerent, ac consilium illud vtile videretur; magnum fructum, non exiguamq; utilitatem inde caperet: sin verò leuè esset; iacturam tamen ille nullam inde sentiret. & propterea monebat, vt & bene consulentem honore afficeret, &

ceret, & cum, qui minus aptè diceret, non reprehenderet; quòd mens cuiusq; in consilio dando, non euentus rerum spectandi sint. Cuius rei Demostenes etiam ille omnium Græcorum summus Orator suos Athenienses monere solebat, omnibusq; consulendi de Re-
pub. potestatem dandam esse suadebat; vt è multorum multis consilijs, quod optimum esset, deligendi facultas ciuitati esset. Et equidem sæpè fit, vt qui videre nihil videantur, eos optimè pro tempore consulere videamus: et quod maximis viris in mentem cogitare non veniat, à vulgi aliquo depromatur, adeò, vt & cerdo aliquando, loqui opportunè, prouerbio satis trito, dicatur. Quod Mæcenas, cùm sæpè fieri accidere non ignoraret, inter cætera gubernandi imperij consilia recta, Cæsari hoc ipsum suadebat; vt facultatem cuique ad se accedendi, & verba apud se faciendi, daret. Quod equidem Serenissime Rex Stephane, vt tu item facias, exhortari te non est opus: sponte tua id facis: omnibus te facilem præbes: nemini nostrum potestatem te adcundi, & verba apud te liberè faciendi, denegas. Augustum alterum te principem experimur: nec sanctiorem, nec benigniorem vnquam in hoc regno Regem cognouimus. Duas plurimum à se distantes virtutes in te admiramur; seueritatem, & comitatè. Sæueritas tua, & grauitas, imperio digna,

vt te veneremur: comitas vt amemus, facit. Sæueritas enim cum grauitate, vitæq; sanctitate, Maiestatem Principum sustentat: Comitas, atq; humanitas, amoris parentes sunt. quas quidem virtutes, qui coniunxerit, ac in præsidium aduocauerit princeps; optimè imperio suo consulit, seq; securum omnes in partes reddit. Nam vt sæueritas contemni, ac negligi se non patitur; ita comitas, atq; benignitas omnes in sui amorem rapit, amicosq; efficit. Quibus virtutibus, quòd te serenissime Rex munieris, easq; Regni tui comites tibi adsciueris; firma præsidia tibi adhibuisti. His præsidijs munitus, & hostilem animum frangis; & tuorum Ciuium, summum amorem erga te excitas. Hoc idem Augustus Cæsar fecit: hæc eadem præsidia, retento imperio, sibi adsciuit; atq; id effecit, vt nemo illi aduersari auderet, omnes parerent, omnes amarent. His artibus ille, & hostes reprimebat, & ciues in officio continebat, & inimicos, vt amici essent, efficiebat: Et ita in omnibus præcesset, vt tamen vnus ex omnibus esse videretur. Hoc quoniã tibi Serenissime Rex contigit, quoniam easdem ipsas artes, ad gubernandum hoc Regnum attulisti; & tibi multum gratulamur, & nobis gaudemus, conditionemq; nostram laudamus, Deoq; gratias agimus, qui nobis, tantis tamq; præclaris virtutibus instructum Regem dederit.

dederit. Quod equidem ego à primo tuo in hoc Regno ingressu, cum semper sentirem, publiceq; apud omnes, & voce, & scriptis (atq; haud sciam, an non etiam vsq; ad inuidiam) testari solitus essem; Tum verò, ut nunc, hoc cum maiore fiducia, & animo presentiore faciam, huius quem in consilium Serenitatis vestrae adduco, Stanislai Orichovij Roxolani, viri, in hoc Regno, cum ob nobilitatem, splendoremq; generis, tum verò ob ingenij magnitudinem, eruditionis copiam, & dicendi vim Demosteneam celeberrimum, auctoritas me confirmavit. Cum enim, inter cetera eius scripta, quæ ille, vel excussa, atq; in publicum data, vel domi pressa, amicisq; tantum communicata reliquit, eum librum, in quo Regem Regno utilem informat, ac quibus artibus regnum, apud Regem Sigismundum Augustum, gubernandum fuerit, differit, quemq; librū ille, Fidelem Subditum, siue De institutione Regia inscripsit, reuoluo; inueni planè omnes illas virtutes, omnes illas artes, quibus Regem optimum, instructum, ad gubernacula accedentem, institutum, & instructum oportere ille voluit, in te, Serenissime Rex Stephane, non solū lucere, verū etiam elucere, contraq; nullius eius vicij, quod Regem vitare suadeat, ne vestigium quidem apperere. Vi equidem, dum Orichovius, quem animo conceperat
princi-

principem, quasi vero colore dicendi sua copia depin-
 geret, natura, te talem conformare Regem voluisse,
 credam. Ut quod Orichovius verbis, illa re ipsa ef-
 fingeret, optimiq; Regis te viuum exemplum nobis
 proponeret: & idēam illam, quam animo comprehen-
 sam egregij Regis Orichovius teneret; in te inclu-
 sam, & ad viuum expressam oculis nostris subijceret.
 Quod si Orichovius hanc istam idēam optimi prin-
 cipis in te re ipsa cerneret; quantum exclamaret? quas
 ille Deo gratias ageret? quod, quam ille animo for-
 mam boni principis concepisset, re ipsa te talem Re-
 gem suum contueretur. Ac si illi de Regis officio dein-
 cept differendum esset, te nobis exemplum eius, omni-
 bus numeris absolutum, monstraret: ac neq; Xeno-
 phontem in suo Cyro eam formam optimi principis ex-
 pressisse, quam in te reluceat expressa, diceret. Viue-
 res Orichovi, viueres: non tibi nunc materia scri-
 bendi, non virtutes, resq; præclare gestæ, tua illa di-
 uina dicendi facultate celebrande, deesset. Solebat,
 Serenissime Rex, Orichovius, & virtutes insignes
 admirari, & vicia acerrimè impugnare, liberè apud
 principes viros de officio cuiusq;, & de Reipub. discer-
 rebat. Magnus hic vir libertatis Polonorum propu-
 gnator erat, officijq; ab omni ordine diligens exactor.
 Quod cum alia eius scripta, tum verò hic, cum quo
 ad te

ad te Serenissime Rex venio, fidelis subditus (cui, ut facultatem apud te, sua explicanti consilia Regni huius gubernandi, ut soles, benignè præstes, cum ipso Mæcenate rogo) clarè demonstrat: & equidem ab hoc multi de libertate Reipub. disputare liberius didicerunt: in qua tuenda tamen Orichovius, modum tenendum esse voluit. Solebat enim ille, illud Pòetæ sæpè usurpare:

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines,

Quos citra, vltraque nequit consistere rectum.

Veni igitur illa & legitima, omnibus communis et par libertas ab eo defendebatur: non in uno ordine, non intra paucorum domos eam concludebat; totius Regni possessionem illi tribuebat: inter omnes omnium ordinum homines defusam esse volebat: quod quàm verè dicam, fidelis hic subditus, quem ad te Serenissime Rex mitto, satis luculenter demonstrabit. Cuius fidelis subditi, si Maiestas tua consilia probauerit, secutaq; fuerit, & facultatem ei apud te de libertate nostra, de officio & Regis & subditorum differenti largita fuerit; & quis vir Orichovius fuerit, & quam libertatem defenderit, qualem Regem esse cuperet, quæ officia ab omnibus omnium ordinum hominibus requirat, facile perspicies: magnumq; fructum inde referes, & maximam voluptatem inde capies; quòd eam rationem, quàm ille in suo Rege Augusto, gubernandi Regni huius, ex-

B

posceret,

posceret, tua sponte ingressus fueris: hominiquē illi, qui omnibus, in omni genere consiliorum satisfaciebat, satisfeceris. Non dubito equidem Serenissime Rex, non defuturos, qui meum consilium huius edendi libri, Maiestatiq; tuę dicandi, reprehendant; studiumq; meum, & amorem ardentem erga te, & perpetuam Maiestatis tuę obseruantiam, ambitionem appellent: ea siquidem omnium meorum studiorum ratio est; vt nusquam illis æmula inuidia desit: me tamen hoc malum, quod toties calcaui, quodq; me ad maiora animo complectenda semper excitaret, nihil mouet. Amaui Orichouium me amantem, & scripta sua ad me, posteaquam ab errore, in quem lapsus fuit, ad Ecclesiam redierat, semper allegantem: incendor desiderio & amore Maiestatis vestrę, Domini mei clementissimi; & Orichouium igitur in tuum consilium venire, & te Serenissime Rex eius consilio vti cupiebam: propter ea, quę in hoc fideli subdito continentur, commoda. Nihil vnquam Serenissime Rex præmittam, quod vel commodis, vel ornamentis Sacrę Maiest. vestrę inseruire, vel ad salutem Reipub. libertatemq; veram tuendam, quam maiores mei, sanguine suo partam, mihi vnā cum cæteris parem, hæreditariamq; reliquerunt, pertinere videro. Neq; cuiusquam minas tam extimesco, vt ab officio meo, & ab ea obseruantia, quam Maiestati tuę,

Regi

Regi meo debeam, discedam; & quem locum colendi,
obseruandi, & amandi tui, Regis mei, fidelis subditus
semel occupauit, deseram. Quod studium meum, amo-
remq; erga se, ut Maiestas vestra æqui & boni consu-
lat, Orichoviumq; nostrum, de Regni nostri rationibus
discretem, & quæ ratio libertatis nostræ in hoc Re-
gno ante te Regem fuerit, demonstrantem, ea beni-
gnitate, qua omnium bonorum consilia excipis,
audias, etiam atq; etiam rogo; ac omnia
fausta Sacræ Maiestati vestræ, à
Deo patre misericordiarum,
cuius bonitate te Re-
gem habemus,
opto.

TETRASTICHON

cuiusdam, ad Scriptorem.

Scriptor cur hæc non celas? Quoniam esse fidelis
Coepi. Cur olim non? Sycophanta fui.

Vera loqui puduit? Magis ab mendacia profunt.
Præmia quæ veri? Furca, flagella, neces.

IN FI-

IN FIDELIEM SVBDITVM

STANISLAI

ORICHOVII ROXOLANI

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM

POLONIAE REGEM

Præfatio.

V M IN RVSSIAM

cuncta modò influeret Scythia, metuque hostili conuellerentur hîc apud nos omnia; re ipsa coactus, ad temisi ea nominatim, quæ cõpresso nomine dudum edideram. Cùm enim propositi

*Tartari anni
uersaria cala-
mitas Russia.*

anniuersario hosti in Russia essemus, adductus sum aliquot ab hinc annis, partim fide erga te mea, partim verò charitate patriæ; vt tibi designato tum primùm Regi ea proponerem, quibus tu patri succedens, vti posses pro salute nostra. Neque verò à me id arroganter factum existimari debet, arrogantia enim ibi locus non est, vbi ipsius authoris ratio nulla est; sed cùm in metu seruitutis & nos assiduè

*Causa scribē-
di fidelis sub-
diti.*

versaremur, & tu propugnator Sarmatiæ designatus nobis esses ; de summorum Philosophorum sententia ostenderam tibi, communi fidelis subditi nomine, qualem te Regem esse à pueritia conueniret ; si & Rusiam seruitute liberare, & communem regni tui libertatem præstare velles ; vt hoc nomine nullam aliam gratiam abs te inirem, præter eam, quæ à bono Rege, subdito debetur fideli. Verùm enim-uerò metus præsentis mali coëgit me, vt eadem mitterem ad te denuò, non iam communi, sed proprio meo nomine ; vt nomen ipsum admoneret te, quo loco, quantòque nunc sumus in periculo. Es tu quidem ab auis, ac proavis Sarmatiæ Rex ; sed tamen pro generis ac nominis tui amplitudine, nullum aliud munus, neque maius omninò, neque te Rege dignius à tuis expectabis ; quàm vt ab iis certior fias, cuiusmodi te Regem sibi velint esse : quid desiderent in te : quid requirant à te : quòuè totum velint propendere te. Neque enim in eo posita sunt tibi omnia, quòd Rex à Polonis appellatus es ; sed, quòd secundum hoc nomen regnas, in eo summa est tibi rei : alterum enim horum, benevolentia est subditorum tuorum ; alterum verò virtutis atq; præstantiæ Regiæ. quæ quantò præ cæteris rebus omnibus excellentior est, tantò ad eam aditus expedi-
tior

tior est iis, qui animo sunt excelfo, ac vitiis libero. *Regnare bene*
 Quomodo enim quaeso is, in quem tanquam in imā *Regis propri-*
 voraginem coetus vitiorum omnium concessit, Re- *um.*
 gium tuebitur nomen? cū in res plenas perturba- *Rex vitiis de-*
 tionum atque metus inciderit? aut quomodo rebus *ditus officio*
 dubiis consilio; desperatis verò praesenti animo, ad- *suo vtinequit.*
 esse poterit heluo ac lurco? prius peste atque vasti-
 tate cuncta interibunt; quā his opem tulerit Rex,
 diademate nomen Regium metiens, non virtute.
 Quòd si exemplis hoc, quā sit verum, perspicere de-
 bet; praesens calamitas nostra exempli satis est ad
 omnes tales casus Afflicti sumus, ferro, atq; igni pe-
 nē deleti. Oramus te cuncti, vt nobis adsis, nostrā-
 que calamitatem pro materia tibi oblatā putes esse; *Pericula Re-*
 in qua non tam nomen tuum, quā virtutem tuam *gni materia*
 Regiam sentiamus. Est in te summa praestantissi- *sūt regie vir-*
 maque dignitas: est genus Iagellonum inuictum, *tutis illustrā-*
 ac victoriosum: sunt exempla patris viua atque re- *da.*
 centia: fac quaeso, animus quoque in te appareat,
 & patre, & genere, & isto loco dignus. quòd si qua
 in re ab his discrepaueris, parumné documento no-
 bis erit, pessimè cum iis agi, quibus fato Reges na-
 scuntur, atque casu fiunt? Atqui nos hęc tam enixe
 ideò ad te scribimus, quòd metuimus, ne captiui *Quid metuat*
 hinc in Scythiam abducamur postridiè. Quòd si ac- *scriptor.*
 ciderit,

Quærela captiuorum.

ciderit, fatissime nobis erit ad consolandam seruitutem, quod tu Regis filius atque ipse Rex nos amiseris? Equidem non arbitror: virum libertas nostra requirit vt sit salua, non titulum Regis. Quære nunc ab iis, qui ex Rufsia captiui in Scythiam modò sunt ducti, quem accusent? cuius fidem implorent? de quo sublatis in cœlum manibus, eiulatu diurno atque nocturno quærantur? De te utiq; ó Rex: quod te videlicet viuente Cracouia, illi miserè perierint in Rufsia. At quomodo perierint; sine lachrymis hoc dici non potest. Defendente nemine, propugnante nemine, incensa sunt oppida: expugnatae munitiones: capti, ac cæsi multi illustres viri: infantes iugulati: cæse anus: ante ora patrum violatæ puellæ: constupratae ante virorum conspectum matronæ: abducta iuuentus: cum qua instrumentum, pecus atque labor omnis interiit rusticus: solus in agris atq; coloniis nostris multus habitat nunc horror atque mœror. Et nisi Ioannis Tharnovij imperatoris diuina atque incredibilis virtus obstitisset, Scythiamq; ferro atque igni grassantem repressisset; amplissimam illam opulentissimamq; Rufsiam videres nunc totam in fauilla ac cinere. Verum cum Ioannes Tharnovius natus huic regno conseruando imperator, nihil ad celeritatem sibi reliqui fecisset,

set, quantumq; ex fuga potuit, militem collegisset, desperatis iam rebus nostris incredibili celeritate salutem attulit, Rusiamq; ex faucibus lethi creptam, afflictam licet, tibi conseruauit, vt haberes quod curares, quodué restitueres. Quibus malis atque incommodis, vt quàmprimùm occurras, nonne memor paternæ atq; auitæ virtutis, Cracouiam illecebram adolescentiæ tuæ, quàmprimùm relinques? & te in Rusiam conferes? vt eam restituas, eiúsque reliquias conserues, quas tibi fecit reliquas hostile ferrum? quod nescio, an tibi facîle factu fuerit, nisi talibus præceptis atque institutis Philosophiæ abundaueris, quæ complent ac perficiunt magni regis mentem. Nisi enim ex huiusmodi præceptis conceperis robur animo; & nisi te Regem esse quasi Philosophum quendam, non sub tecto sed sub dio habitantem, cum animo tuo statueris; fletum hunc præsentem ab oculis nostris nunquam absterges. Et quoniam tibi summis rebus occupato, ad ea in vestiganda tēpus deest, quæ in ipsius Philosophiæ recessu posita ad bene gubernandam Rempub. valent plurimū; dedimus operam, vt ea deprompta ad te in præceptis monitisq; mitteremus: si non omnia, at præcipua certè quidem. Itaq; Fidelem Subditum, natum domi nostræ annis ab hinc sex, copiosio-

Quibus malis atq; incommodis quàmprimùm occurrēdum.

Philosophiæ præcepta Regi necessaria.

piofiozem aliquantò, quàm dudum, ad te cum tali-
 bus præceptis publicè mittimus : quem vt studio-
 sè cumulatam reddam, addidi & alterum quasi pri-
 oris comitem, ac penè germanum, quem defuncto
 iam patre tuo nuper confeci tibi ; quibus vtrisque
 Philosophiæ ipsius præscripto, quasi circino quo-
 dam circumscripta est tua omnis regia vita, rebus
 vtique & exemplis ad nostram cõsuetudinem aptis.
 Nec verò sum nescius, non defuturos Gnatonos au-
 licos, qui aucupū similes, voce adsimulata, vos Re-
 ges captant, ac ita dicunt : Quid hic sibi vult moni-
 tor odiosus Regum ? qui is ? aut vnde ? Quibus ego
 respondeo : Principiò, vt interea medijs in delicijs
 quiescant, ac ventri, & petulantia suâ apud vos Re-
 ges studeant, nobis verò molesti non sint ; dum nos
 te Regem nostrum veris ac fidelibus monitis ad sa-
 lutem communem tutandam exhortamur : Deinde,
 isti discant aliquando eam rationem Regum esse ; vt
 nemo illorū rectè possit imperare aliis, nisi ipse pri-
 us parère rectè monentibus didicerit : Postremò, tu
 inuitis hisce aulicis ita statues, Reges non debere
 esse apum similes, quæ curatores suos pungunt, eo
 præsertim tempore, quo cum regno ipsæ pereunt.
 Proinde auertes te quidem à nomine nostro : quis
 est enim filius Orichouij, vt fiat monitor Regis ? sed

*Libri duo fi-
 delis subditi.*

Voces aulicæ.

ea tamen, quæ deprompta tibi mittuntur ex ipsius Philosophiæ vestræ Regiæ penetralibus, sine qua vir bonus, ac sapiens Rex nemo potest esse, grato ac iucundo animo, à me fideli tuo subdito excipies; non quia à me missa sunt; sed quia præclara ac verè Regia videntur esse, suntque cognitione tua dignissima: eaque sic leges, ac ad salutem nostram accommodabis; vt te aureum matris tuæ partū dicamus, nostræque patriæ diuino munere tam necessario tempore natum iudicemus. Quorum alterum pertinet ad nominis tui gloriam sempiternam; alterum verò ad leniendum moerorem ac luctum nostrū præsentem. Benè & feliciter valeat Maiestas tua.

Datum ex Zurouice paterno rure, die diuo

Michaëlis sacro. Anno Christi

Dei nostri 1549.

C. 2 FIDE.

FIDELIS SVBDITI
DE INSTITVTIONE
REGIA

LIBER PRIMVS.

VI PRINCIPES MONENT
 ô Rex, duas res aduersas timent;
 odium, & contemptum. Nam ne-
 que monitorem fert fortuna, ne-
 que rationem Rex. Hoc ego me-
 tuens obmisi nomen, ne & odio a-
 licuius monstraret iter, & ob hoc in scripto autho-
 ritas esset minor. Subditum me tuum profiteor:
 quo, testor Deum, non est fidelior alter. Habes
 causam prætermissi nominis. Nunc quid, & cur ad
 te scribam, accipe. Scisné tu, quis es tu? Rex. Re-
gis igitur tu, regor ego: sapientior ergo tu, quàm
ego. Quòd si tu sapiens; liber, diues, felix ego:
quòd si tu desipias; seruus, vagus, exul ego. Nemo
igitur delicto tuo miser, nisi ego. Ergo iam vides,
licère mihi, dum adhuc integer sum, tuam implo-
 rare

rare fidem; vt dum licet, discas, quo pacto mihi periculoso hoc tempore, patriam, leges, libertatemque conserues. Et quoniam ad multa tibi obstat ætas, adducor fide, vt ea quæ nocent, admoneam pura & fideli oratione: neq; enim aliam noui (quam, caue contemnas) quòd omnis monitor, interpret Dei est, vt eius lege viuas: quòd si hunc contemnis, caue, ne tibi Deus pro monitore parasitum mittat, cum mendaci spiritu, qui te decipiat. Quamobrem, quò maioris imperij Rex es, eò curare te impensius æquum est; vt consilia recta iam nunc iniuncta habeas, quibus tot populos conserues. In quo te iuuare possunt hi, qui te amant, & tua salute suam contineri putant; è quorum numero ego vnus sum, vt mox hoc indicabit scriptum, quod iam tibi hisce libris proponam. Quorum primus incuntem Regiam tuam ætatem, alter verò regnantem te totum complectitur. Et quoniam omnis administratio Reipub. diuiditur in Regem, & Senatum: hisque duobus mandatur custodibus: de vtroque dicam; ita tamen, vt prius te tanquam caput inspiciamus, deinde Senatum. Hoc igitur ante omnia scito, non quemuis imperio esse aptum, sed tantum hominem veri atque iusti natura cupidum. Sed hoc non satis est, nisi etiam accedat doctrina, quæ hunc

*Quis et f
monitor
pres di*

*Veros monito
res non feren
tibus, parasiti
dantur.*

*Summa libro
rum.*

*Qui imperio
apti.*

ipsum hominem quid verum, quid iustum sit, erudiat. Vt enim ager, etiamsi natura fertilis sit, sine cultura tamen sterilis erit; sic hominum natura, quantumvis excellat, nisi accedat doctrina, nihil edit laude dignum. Quare non sunt tibi audiendi ij, qui te à studio earum artium abducunt, sine quibus omnis vita barbara est, & inutilis, cum in omni procuratione, tum verò vel maximè in administratione ciuili. Cum enim in minimis artibus nemo opus facit, nisi is, qui didicerit; dic quæso, cum omnium difficilimum sit gubernare regnum, quod opus in eo tu facies Rege dignum, nisi didiceris? quomodo iustos, honestos, ac conuenientes, efficies ciues tuos; si neque iusti, neque honesti, neque pacis rationes vnquam cognoueris? non traduntur hæc, mihi crede, risu & cachinno aulico: sed inde petuntur, vnde olim sanctissimus pater petebat tuus, qui viro docto, ac sancto Dlugosio traditus puer, non prius discebat, quo fræno coërceretur equus, quàm quo ipse cupiditates refrænaret suas: ab hoc ille didicit timere Deum, amare suos, Rempub. regere, vnire ciues, tueri fines, belli & pacis tempus nosse. Quibus cognitis, labore deinde & metu excitata virtus summi illius viri, in solio paterno atq; auito consedit. Habes exemplum domesticum,

Rex regnandi peritus esse debet.

Præceptor Sigismundi patris.

cum, à quo tibi discedere turpissimum fuerit. Accipe nunc externum, non minus ætati, quàm dignitati tuæ aptum. Alexander Magnus, cum id æ- tatis esset, iam Thebas euerterat, ex ludo atque disciplina Aristotelis progressus: & vt multa in pauca conferam, vna erat viuendi norma proposita his omnibus, quorum est eritque semper æterna memoria, quam Phoenix ille Homericus proponit Achilli, qui se dicit ideò missum esse à Pelœo patre, vt illum sapere prius, deinde facere doceat: ab hac norma qui discesserunt, perniciosi suis Reges fuerunt. Quæ enim alia vis Dionysium Tyrannum in Sicilia, quæ Boleslauum in Polonia, quæ Claudium Romæ, quæ Neronem, & breuiter, omnes tam Græcos, quàm Latinos, atque Barbaros Tyrannos effecit, nisi mens bonis præceptis vacua? Iam verò, quibus voluptas pro crudelitate placuit, vt Sardanapalus ille Assyrius, Heliogabalus Romanus, Alcibiades Græcus, spretis literis & earum doctoribus, vixerunt cum impuris parasitorum & sycophantarum gregibus, cum iis, qui conuiuium de die apparare, scortum cum fide adducere, canere, psallere, risus tempestiuos mouere, nugari, blandiri, mentiri, laudare malos, reprehendere bonos, norant: apud quos erat virtus vitium: pudor pro stupore:

*Alexandri
Magni adole-
scentia.*

*Phoenix Ho-
mericus.*

*Exempla Ty-
rannorum.*

*Molles Reges
inepti regen-
do.*

*Depravatorum
Regum studi-
um.*

pore: continentia pro stultitia: frugalitas habebatur pro avaritia. Sic omni choro virtutum ex animis horum quos commemoravi exploso, semotis etiam fidelibus mentium nostrarum custodibus, ratione, & doctrina; amor, luxus, desidia, atque inertia, in locum virtutum ingressa, eò amentia istos perduxerat; vt Sardanapalus inter ancillas neret:

*et Sardanapalus
Heliogabalus.
et in des.*

Heliogabalus ex scortis exercitum instrueret: Alcibiades verò pudicitiam vltro prostitueret. & tamen cùm ita viuerent, mirè placebant parasitis: qui maximo cum applausu illorum, insolentiam vocabant disciplinam: licentiam verò libertatem: intemperantiã honestatem: audaciam postremò ipsam fortitudinem. Vides iam optimè Rex, vt aliquando ad te redeam, & illos crudeles, & istos voluptarios principes tales in imperio fuisse, qualis illorum educatio præcesserat. Simul & illud iam tibi

*Regis educa-
tio quid affe-
rat.*

notum est, id quòd memoria tenere debes, sine bonis præceptis, & honestis institutis, virum bonum esse non posse; multò minus Regem: & tamen adhuc dici audio, idque à tuis, Regem te esse debere, non monachum; & ideò minimè tibi opus esse litteris. Proch sancte Iupiter, Monachum sapientiorum esse debere, quàm Regem! An in Regno tuo sapientior erit is, qui in angulo cum vno atque

*Corruptæ vo-
ces.*

altero

altero monacho finget & refinget otiosos syllogif-
 mos, quàm tu, cui tot ac tantæ res curæ sunt? Sena-
 tum inquirunt prudentem esse sufficit: hoc idem est,
 ac si quis dicat: Nauclerus sanè infaniat, modò ve-
ctor sapiat: sed non est ita, non est, ô Rex, occlude
 aures: caue credas: Syrinum hic cantus est: necesse
 enim est ibi languere opus, vbi imprudens est prin-
 ceptis operis. Eryngium herbam esse ferunt, quam
 cùm è caprarum grege vna in os acceperit, ipsa pri-
 mùm sola, quæ accipit sistitur, deinde reliquus ca-
 prarû grex fit immobilis: nec prius mouetur, quàm
 caprarius ex ore capræ herbam exemerit. Ad eum
 modum necesse est omnem industriam atq; impe-
 tum recti concilij remorari principis inscitia. Sed
 dices: satis iam admonitionis, iam Doctores profer.
 Et si tibi, Regi præsertim, facilis sit hæc inquisitio,
 quòd omnes bonos nosse deberes; tamen quoniam
 coepi, ne hæc quidem prætermittam. Habes tu in
tuo regno, si quispiam alter, ad omne Reipub. mu-
nus viros idoneos; sed nescio quomodo otium ma-
lunt quàm negotium: ego autem ex omnibus pro-
ducam duos, industria, doctrina in tuo regno mini-
mè secundos, Stanislaum Hosium, & Martinû Cro-
merum, quorum opera hoc es affecutus, vt exteris
nationibus literas iam nosse videamur: quos, si

*Sapientia Sen-
 natu Sapientia
 or sit Rex.*

EJ

*Hosius
 Cromer*

*In Polonia esse
 viros pruden-
 tes qui Regi à
 consilijs sint.*

D

tibi

tibi adhibueris comites, & si cum his frequens fueris, non erit cur aut Alexandro Aristotelem præceptorem, aut Dioni Platonem inuideas: ipsdem tu præceptis, quibus olim illi, istorum opera facile & citò excelles. Sed de institutione satis, & fortasse ultra modum etiam; verùm fides, & amor, solent carere modo. proinde ignosces, & nunc cætera benigne & attente audias. Proximùm est videre, cum quibus viuas: sed scrupulosus hic & angustus locus est. Nam si quis à me quærat vnus è multis, quid mihi videatur familia tua? respondebo, honestissimam, & plane regiam mihi videri. At si quis morosus Theologus, vt Clepars, quærat: Heus tu, nosti conuictores Regios? noui, quid? omnes isti sunt Regis conuictu digni? Hærebo: & si vrgebit, respondebo: Non omnes. Qui igitur ibi indigni Rege? dicam, qui semper laudât Regem. Qui illo digni? qui aliquando reprehendunt Regem. Cur? quia Rex iuuenis; errare, falli, decipi potest. Cum his ergò viuendum Regi, qui reprehensione corrigunt Regem, non qui laude errantem Regem confirmant. Sic ego Theologo isti eius supercilium intuens responderem, multorum Regum admonitus exemplis, qui blandis hominibus versutis & callidis cùm conuierent, turpissimi fuerunt. Quid enim Ptole-

mæum

Familiares Regij quales esse debeant.

Familiares deprauati corrumpunt Reges.

mæum Regem aliud in scena tibia canere coëgit?
 Quid Neronem orbis terræ principem scenico apparatusu larua & coturno induit? nisi adulatorum laus: cùm cantus illorum Apolline digni, conuiuia Bacho, palestra Hercule, ab adulatoribus digna vocaretur. Quare non est, quod in omni vita aliud magis fugias, quàm adulatorem: hic enim solus dementat Reges, & quasi Circæo poculo, in quas vult, illos mutat formas. Hocq; ille inprimis assequitur, reprehendendis studijs virtutum, vt si verbi gratia, temperantem te videat, protinus clamat rusticam hanc esse vitam: cõuiuium est opus: sine puelis, & choro, & symphonia ignobilem esse Regem. Allegabit etiam exempla, se vidisse, hunc & illū Regem, sine cantore, & tibia, & choro, nunquam cœnasse: is idē excogitabit tibi vestes, inueniet vnguenta, instruet balnea: apud hunc & illum senatorem quæret tibi conuiuia, laudabit saltus, incessus, equos tuos iurabit ne in stabulo quidem Turcico meliores. At si quis nunciet fines vastatos; extenuabit mox acceptam cladem: tibi, inquiet, adhuc satis regni est: deinde, si ipse omnia cures, nō Rex eris, sed subdito miserior. Ad eundem modū, si quis vir bonus, & amans patriæ, aliquid commissum contra ius, aut non legittimè abs te factum, admoneat; nō

*Adulatores
rectè moniti
obstant.*

fert libertatem hanc adulator; sed extemplo contra monitorem profert illum Tyrannorum laqueum, crimen Maieſtatis læſæ: in pectore Regis, dicet, conditum eſſe ius: Regem nullo iureiurando teneri: & ab hoc qui diſſentiat, Maieſtatis eſſe reum. His atq; talibus artibus ille omnes tibi honeſti excutiet rationes, & te falſis laudibus, tanquam quibuſdam clauibus, partim ad inaniffimas res, partim verò ad pernicioſiſſimas affiget; vt te hac via ſenſim, aut Boeſlaum reddat crudelem, aut mollem Sardana-palum. Quod ne tibi contingat, non cum quibuſuis viues: hoſq; abs te ſegregabis, quos dicam loquaces, delatores, nugaces, & laudatores tuos; omnes iſti corui ſunt tui, & his multò deteriores; illi enim mortuis, iſti verò tibi viuo inſidiantur. Conſequens

*Adulatores
corui.*

*Locus habitati-
onis Regis.*

etiam eſt, vt inſpiciamus locum, in quo habitet, de quo quidem facilis eſt ſermo, cum hoc conſtet, non cuiuſ arti quemuſ conuenire locum: fænerator urbem quærit: cauſidicus forum: arator agrum: tibi quoq; , quem ſummum artificem in Repub. ſta- tuimus, pro ratione artis tuæ locus deligendus eſt.

x. inſtos regni

Tu cuſtos regni eſ, ſic enim ſuprà poſuimus: cuſtodi verò locus, non intra, ſed extra eas res, quas cuſto- dit, eſt attributus. vt generoſus canis, non intra ouile, ſed extra cubat, quò facilius ſentiat lupos, perſe-
quatur,

quatur, & arceat: contra segnis & degener, latitat post oues, & interdum in sinum turpiter refugit pastoris. Patiare hoc loco quæso salutis communis causa liberius quæ sentio monere. Tu Cracouiæ adolescentiam teris, in vrbe præclara, & illustri fateor; sic enim est; nulla tamen cum tua laude. Est ea vrbs tota in otio posita, & plane in penetralibus re-

Cracouia.

gni fita, in qua nullum habere potes virtutis ostendendæ campum. Commodè quidem hic viues, non minus quàm olim Ludouicus Budæ; sed non maiorem etiam authoritatem apud tuos habebis, quàm olim habuit Ludouicus Budæ, qui Mascharis illis suis omnem spem suorum de se extinxerat. Cùm enim risum quærat Maschara; quid quæso tam ridiculum est, quàm est ex Rege mimus? Tu verò esto vir robustus, fortis, & inuictus Sarmata: & relictis Mascharis, aut Gallis, aut mollibus Italis,

Maschara

censeo, vt te in Gymnasium veræ virtutis in Russiam totum transferas, ex qua re hoc capies commodi. Primùm viues in labore & metu, hoc est, viues cum optimis adolescentiæ duobus magistris, qui primùm varijs modis exercebunt te; postea prudentia, & consilio imbuent te: tum verò hæc eadem res, subditos tibi coniunget, & te omnibus amabilem efficiet, cùm viderint te suum Regem, non

Russia.

*Favor subdi-
torum Regi
necessarius.*

in puellarum coetu, neq; in materno sinu domi late-
re; sed pro sua salute in ostico excubare: putabunt
sibi tunc reuixisse Iagellonem proauum, Casimirum
auum, Sigismundum etiam patrem tuum repubui-
se; cum in tua indole, verissimam illorū imaginem
virtutis expressam agnouerint. Hæc meditare ô
Rex: istos cogita: hos imitere. Quod si feceris, facile
te eximes ex obtrectatorum ore, falso fortasse, sed
tamen assiduo; & te efficies laudabilem, non luxu-
riosa iuuentuti, neq; impudenti parasitorum gregi,
sed auctis gentibus & inprimis regno tuo. Habes
cum quibus viuas: & vbi degas. Nunc quoniam om-
nis tua vita singularis non est, neque priuata; sed
communis atq; publica; initio tibi constituendum
est, vt eorum beneuolentiam summo studio tibi ad-
iungas, quorum hominum Rex es: quæ præsidio so-
la regibus est: & sine qua, infirmum, incertumq; est,
quicquid in Regū opibus est. Porrò quoniã Eque-
ster ordo firmamentū regni tui est; hūc tu tibi omni
ratione iungas censeo, id quod duabus potissimū
rebus assequeris. Vna, si nihil tuū in regno tuo esse
dicas, sed cuncta Reipub. adscribas, & te Regē esse
fateare, quasi quendam custodem: porrò, custos ni-
hil habet in his rebus suis, quas custodit, alioquin
eius ipsius rei non custos erit, sed dominus: eo pa-
cto, &

cto, & auaritiæ suspicionem effugies, & spe liberalitatis tuæ, omnes ad amandum te allicies. Altera verò res est, quæ ad conciliandam beneuolentiam equitum plurimum valet, si eos, quos bellis gerendis idoneos, ordinibusq; ducendis aptos, & quos milites aduersus excursions hostiũ excubantes, principes sui ordinis esse duxerint, clementia tua complexus fueris; industriamq; eorum, studiumq; & de te, & de salute regni bene merendi, muneribus & honoribus debitis exornaueris; industriam amaue- ris; ignauiam, mollesq; animos neglexeris; paci & quietis rebus studentes, in consilium allegeris; principes seditiosorum compresseris, proculq; à consiliis de Repub. amoueris. Sed & illud sedulo cura- bis, ne aut conquirendis possessionibus pro Rege vicinus sis subditis, aut contemptis bonis & forti- bus viris, ipse charus sis nulli. Quomodo regnum defendas, difficilis semper fuit habita ratio. peccunia collata, illud defendi quibusdam non placuit, partim quod frequentibus tributis regnum iam ex- hausimus, partim verò, quod iuuentus ex hac ratio- ne otium nacta, omni in luxu defluit, quam corrige- re, & vtilem regno efficere, facile non est, nisi prius mutetur abs te tota defensionis ratio. Et si ex me scire vis, quæ ratio mihi placeat, dicam, quæ olim placuerat

*Ratio regni
tuendi, & iu-
uentutis exer-
cendæ.*

placuerat sapientibus. Vniuersa Respub. nostra in decem & duos Palatinatus (ni fallor) est distributa: ex his si ita partes facias, vt pro ratione tēporis hoc anno militent, verbi gratia Palatinatus tres, altero totidem, & sic deinceps; commodissimè hoc modo Rempub. defendes: nam contra maiorem vim parata est tibi generalis expeditio. Talis militia, vide, quanta bona nobis adferat: primò, requiescent à tributo coloni: deinde necessitate militandi, iuuentus auocata à luxu, affuescet labori, & condiscet oneri: horum præterea patres, cum quadam æmulatione curabunt diligentius equos, arma, conquièrent currus, & reliquum belli instrumentum semper domi paratum habebunt, cū certo sciuerint, post tertium quemq; aut quartum annum circulo ad se redire bellum: nunc autem, quàm frigeant apud eos omnia, tacebo, ne & meos tangam. Sapienter hoc illi videbant veteres Græci, qui hac sola ratione, & luxum de Repub. tollebant, & hostem ab illa arcebant. Dixi quod sciui, tu sequitor meliora, si hæc nō placebunt. Tu ergo Rempub. hunc in modum, & bello, & pace reges. Sed quoniam omne regnum tuum in belli, & pacis rationes distribuitur, quorū utrumq; certis legibus in nostra Repub. tibi est circumscriptum; non abs re quæri videtur, cū in tuo

regno

Legit et Rege.

regno, hæc duo sint præcipua Lex, & Rex, vtrum *Comparatio*
 horum altero sit maius: vt omni errore sublato, in *legis cum Re-*
 tra fines officij tui certus consistas. Si enim audia- *ge.*
 mus Romanos Iurisconsultos, hoc est, Tyrannorū
 parasitos; sine dubio omnia summa in regno tri-
 buemus Regi. Nam & iustitiam ipsam vtilitate Re-
 gis definiemus, & legem ipsius dicemus esse placi-
 tum: nunquam rogabimus Regem, quare? nunquā
 iusiurandū erranti proferemus: ipsum postremò fa-
 tebimur, vitæ necisq; nostræ dominum. & hæc, quò
 certiora sint Regi, communierunt illi crimine Ma-
 iestatis læsæ. At nos non in Neronis regno nati, sed
 in Sigismundi editi patria, ita à maioribus nostris
 edocti sumus; vt sciamus Regem deligi propter re-
 gnū, non regnum constitui propter Regem. Ex qua
 ratione multò nobilius atq; dignius regnum arbi-
 tramur esse Rege. Lex verò, cū anima sit & mens
 regni, ideo potior est proculdubio regno, & con-
 sequenter Rege. Maior ergo erit lex, quàm Rex, &
 melior, & longè illo nobilior. Quid ergo est lex, ego
 dicam: Lex ipsa princeps liberi regni est, vt iam do-
 cui, sed muta, cœca, & surda: ob quam causam eti-
 am vnus homo deligitur, quem Regem vocamus,
 qui lingua, oculus, auris sit legis. Quod si lex audire,
 videre, loqui posset; nulla gens deligeret Regem;

E ipse

+

Lex potior
quo sit rex

Lex quid

Lex muta
et surda

ipsa enim lex præciperet quid opus esset factò ; sed cum hoc non potest, interpretem habet Regem. Si quis ergò Trebonianus, aut aliquis ex seruitute Romana Ulpianus tibi blandiens, te summum in tuo regno esse dicat ; negato : legem in tua patria regnare dicitò, non hominem. Tu igitur quis es, si quærat, sic responde piè, & verè : Rex ego sum: hoc est, lingua, oculus, auris legis : & breuiter, interpretis legis ; ita vt etiam iureiurando obstrinxerim fidem regno, ne aliud loquar, quàm quod vult lex. Talis responsio, vt vera erit, ita præclara atq; magnifica, & digna Casimiri Magni successore. Hic enim nobis primus sanctissimas & iustissimas leges dedit, quas omnes, illis exceptis impijs, de homicidio, te venerari æquum est, & ab illis ne transuersum quidem vnguem discedere. Cùm enim lex sit donum Dei, vlciscitur Deus violatores sui muneris, cæde, seditione, exilio, hoste, vastitate, seruitute : transfert postremò regnum de gente in gentem ob violatas leges. multa possem tibi exempla proferre, tam noua quàm vetera, quibus liquet miserabiles semper fuisse Tyrannorum exitus, id quod etiam disticho notatum est,

*Justitia arce
Regum.*

*Justitia & pietas valide sunt principis arces,
Nulla Tyrannorum vis diuturna fuit.*

Sed

Sed cùm ad alia propero, & tuæ facietati occurro, ideo hæc omittam, & illud cõcludam. Si legem ipse tibi in regno veluti alterũ Regem præfeceris, beatum quoq; faciet te Deus, & regnum tuum, quòd te voluntati ipsius vltro totum subieceris. At si hunc ordinem mutaueris, & te dominum legis constitueris; mutabit etiam dominus regnum tuũ, & tradet illud aut hosti, aut seruo tuo. Tot erant admonendi tui forte capita: nam illa, quæ cum multis videbantur tibi esse communia, prætermisi: neq. enim nos te, vt priuatum aliquem hominem admonuimus; sed vt Regem, cuius omnis vita, cùm referatur ad regnum, earum rerum tantũm capita posuimus, sine quibus Rex utilis regno esse non potest: trita verò & vulgaria vt dixi reiecimus. Nam si te, verbi gratia, admonerem, quo pacto cum vxore, quam ducis, viuas, sic monerem: Suauiore quidem nullum esse comitem; diligenter tamen cauendum præciperem, ne illa suauitate sua ita influat in tuum animum, vt aut omnem curam regni aboleat ex animo tuo, aut totam in se transferat: hoc ego si ita te monerem, neq; tu, neq; quisquam alter magnopere attenderet; omnibus enim maritis generaliter hoc à sapientibus præcipitur, ne quid aliud mulieris ingenio permittant, præter domus curam. Ideo hæc atq; his

similia prætermisi : his tantum contentus fui , quæ tibi soli erant propria. Proinde nemo me neq; negligentia, neq; imprudentia iure damnabit , quod multa sciens obmisi. Hac ego prima parte suscepti negotij hunc in modum constituta , iam aggrediar secundam.

Secunda pars de Senatu.

*Tyranni &
Regis compa-
ratio.*

E Senatu hoc in summa scito , non alia re dignosci bonú Regem à Tyranno, nisi conditione senatus ; nam & tuetur suos Tyrannus vt Rex , & iustè interdum decernit , & aliquando suis ignoscit ; at senatus nunquam similis est Regi. Etenim Tyrannus senatum aut non habet, aut si habet, ex hominibus nequam collectum habet. Cùm enim ad suam ipsius vtilitatem cunctam Rempub. referat, cauet diligenter, ne quis illi obstet. Et si quando socios non tuendæ sed perdendæ Reipub. legit, imprimis curat, ne quis horum sit aut lingua aut sententia liber. Diligenter enim cauet, ne quo casu homines, genere, doctrina, virtute illustres in sua tyrannide crescant ; sed tum beatú se esse putat, cùm viros fortes, magnanimos, prudentes,

dentes, doctos, & diuites, è dominatu suo exterminauerit. Contra verò Rex, quoniam nō sua, sed suorum causa, princeps in Repub. constituitur; vt eò plus profit regno, asciscit sibi socium optimum, & præstantissimum quemq; ; cuius authoritatem metuat, cuius consilio pareat, sententia verò Rempub. bello & pace conseruet: ob quam etiam causam, ingeniosos & doctos colit, quòd eorum opera scit se habiturum viros Reipub. idoneos, sine quibus nulli hominum cœtus, neq; vlla Respub. diu stare potest. Quod cùm ita sit, summam curam in deligendo senatu adhibebis, vt ex delecto tuo consilio, Regem verum te esse, non Tyrannum, omnes homines facilè intelligant. Auaro, caue vllam partem regni committas: quod etiam sacræ literæ vetent, aliquid credendum esse auaro. Et Paulus Apostolus: Radix, inquit, omnium vitiorum auaritia est. Huic vitio proxima est luxuria, quæ nisi esset, auaros nullos haberemus; necesse enim est eum aliena appetere, qui sua profundit. Hinc nascuntur in Repub. doli, fraudes, proditioes, rapinæ, dissensiones, ac tenuiorū oppressio. Quare vt ab hoc malo regnum tuum liberet; homines frugi, temperantes, in senatum legitò, qui contenti sint suo, & si ita necesse sit, paruo. Hominem etiam obscuro aut notato patre

Senatus qualis esse debet.

ortum, non admittunt ad Rempub. sapientes, quod, ut magnus thesaurus libertatis est liberis virtus parentis; ita contra seruilem reddit filium ignobilis vita patris. Tu verò ut splendidum consilium habeas, viros illustres, & clarissimis parentibus ortos, quantum potes deliges, partim quòd veluti colum-næ quædam regni tui sint, partim verò, quòd longo

*Autoritas fa-
miliarum ve-
tustarum.*

seculorum tractu regnicolæ cæteri, harum familia-
rum authoritati iam parère didicerunt. Id quod tu
assiduè experiris, nō idem valere in tuo regno cæ-
terorū, ut valet Tarnouski, ac Kmithæ, Theczynski,
& aliorum similiū nomen. Sed illud tamen fac me-
mineris, honores virtutis, non generis esse premiū:
ut si quis Kmitha sit huic clarissimo & magno Pa-
latino dissimilis lurco, ganeo, heluo nepos; sit verò
quispiam Grzibouski vita & moribus huic contra-
rius, & plane vir bonus; tu hunc verū Kmitham esse

Grzibouski

*Degeneres ne-
gligendi.*

putabis, illum verò nebulonem, fuste à tua Rempub.
arcebis; hoc enim hominū genus triplex ad Rempub.
non admittunt sapientes. Cū ergo legitimus senatus tantum in regno possit, ut in manu ipsi-
us plane salus sit regni; nihil te ita oportet curare,
quàm ut sit conueniens: neq; enim alia res est, quæ
citius dissoluat Rempub. quàm discordia senatus.
Diffensione siquidem Cæsaris & Pompeij periit Ro-

*Concordia se-
natus.*

ma: in-

ma: intestinis etiam odiis Senatus, Vngaria nuper funditus interiit. Hic casus etiã nobis pertimescendus est: nam & nos occultis ardemus odiis, de quibus antequam dicam, petam à senatoribus nostris hanc veniam, vt mihi liberè vera loqui apud te liceat; cogor enim charitate patriæ, & fide in te Regem meum singulari, quem video gubernacula regni firmiter tenere nõ posse in summa quorundam discordia; cùm aduersa factio senatus soleat incertum reddere animum Regis: quæ res tolerabilior vbiq; esset, si inferioris ordinis viros exagitaret; sed cùm versetur inter principes, ferendum tibi nõ est, præsertim cùm eò iam processerit odium; vt etiam viuo patre tuo, nihil aliud quidam cogitent, quàm quomodo dignitate alter spoliet alterũ, & quo pacto damno, iniuria, contumelia, infamia, adficiat pars altera addictos parti alteri. Hunc in vsum feruantur mille causidici, rabulæ mille; ita vt si nonnullos accedas, inuenias eos causidicorum cinctos corona consultantium, quomodo hic citandus est, quomodo iste eludendus, qua ratione iste è regno pellendus aut notandus. Ego neminem hoc in loco nomino, tantum erroris admoneo. Proinde nemo mihi irascetur, nisi prius de se cõfiteatur. Quis enim est tam ferreus, qui hoc ferat? homines authorita-

tis sum-

*Discordia
Odiu diffin
inter Senato*

tis summæ relicta Repub. in tam periculoso tempore nihil cogitare, nisi per lapsus, citationes, nisi banitiones, nisi ministeriales, & triplicata vadia? Quis autem ex his moribus si durabūt aliud speret, quàm certissimum regni tui interitū? quod si tu negligis, & si dies atq; noctes parentem tuū sapientissimum Regem non sollicitas, placatos & conuenientes senatores tibi vt relinquat; aut regnabis male, aut omninò non regnabis: momento temporis hæc omnia peribunt, quæ tibi relinquet pater, principū discordia. Tollendi verò huius mutui odij & dissen-

*Dissentientis
senatus incō-
moda.*

*o fontes civitatis
in die, in nocte, et
in.*

tionis vnam esse causam à prudētibus audiui, quam
hīc ponam. Meum, & tuum, sunt duo omnis discor-
diæ civilis fontes, ex quibus promanant, & pro-
fluunt lites & controuersia forenses: ex his deinde
nascuntur odia: ex odiis fiunt postea seditiones: se-
ditionem verò certus regni consequitur finis. Vt er-
gò sit tuum regnum saluū, meum & tuum non ver-
setur inter senatores tuos: non disceptent de illo,
neq; iudicent; ad alios hæc relegentur iudices. Sint
senatores regni patres, liberi ab odio, conuenien-
tes, non controuersi. Habeant animum, non ob-
fuscum malevolentia, non impeditum odio, non
cœcum inuidia; vt pura & sincera mente, quod
noceat, quid ué profit regno, certius videant. Quod
fieri

fieri non potest, quàm diu priuatarum rerum ipsi fuerint iudices. Atq; vtinam aliquando illa prætorum comitiorum valeat apud te sententia, quæ censuit constituendum esse iudicium in regno ex delectis iudicibus, ad quos omnes controuersiarum priuatarum deferantur: & vt ab ijs nulla sit prouocatio; sed illorum iudicio stetur, quidquid decernerent. nihil mea sententia neque sapientiùs neq; vtiliùs, neq; quod ad salutem huius regni magis pertineat, potuit decerni. Hoc enim modo vixit olim saluis rebus Græcia, quæ ex primoribus ciuitatibus delectos viros habuit, omnium controuersiarum suarum iudices, quos Græci Amphictionas vocant. Quem deinde morem sequuta Roma, ad hunc eundem modum publicum constituit iudicium, quod Rotam appellant. Et quoniam hæc iudicia non tantùm iustitiæ inter ciues, sed etiam pacis & concordia videbantur esse causæ; ideo & Gallia Parlamentum suum, ad hanc formam constituit, autoritate tanta, vt etiam Regem ipsum illi iudicio in priuatis causis subiiceret: & Germania quoq; non dissimili ratione vnum iudicium esse in cuncto imperio suo voluit, cuius autoritati pareret, quod vulgo Germani vocant Kammerrecht. Cùm ergo habeamus tot exempla retinendæ pacis,

*Tribunum**Iudicia tribu-
nalia. ex
Suetonio.**Amphictionas
iudices**Rotam quæ
supponit Romam**Parlamentum
apud Galliam
quædam**Kammerrecht
Germanis*

& concordia communis, & cum hoc etiam ipsum in comitiis flagitari videas, causa non est; cur non summo studio agas cum patre, ut pro sua sapientia, & pro salute huius Reipub. quam ille per triginta & sex annos felicissimè gessit, cōstituat hoc tale iudicium, quod tuo regno pacem, tranquillitatem, atq; otium adferat; ut & senatores tui Rempub. diligentius curent, & adempta illis de meo & tuo potestate iudicandi, in mutua charitate, atq; benevolentia viuant. Præfectos prouinciarum, quos Capitaneos vocant, diligentius obserues censeo: eo enim processit quorundam insolentia; ut nihil aliud interim dicam, ut seruitus in quibusdam prouinciis non sit expectanda maior. Non solus est crede mihi in tuo regno N. multi sunt tales & deteriores illò, qui subditos tuos non pecuniis, neq; Marduris aut vulpis pelle, id quod N. fecit, sed villis, agris, pratis atq; filuis priuauerunt. Aperi modò aures, & arripe, miserabiles vndiq; fletus & gemitus tuorū audies, quorum ita oppressa est libertas quorundam potentia; ut Regi suo calamitatem suam conquæri non audeant. Qui si quando quærantur, domū reuersi miseris affliguntur modis: illicò enim præstò adest mors, & terror subditorum tuorum, causidicus; qui præfecti instinctu commentatur citationes, qui

+
Capitanei
quid faciant.

*libi vltima
 fol. 60.*

Libertatis ex
empla.

qui perlucra numerat, & perlucrorum nomine do-
 lo partorū omnibus bonis me exturbat; quid? mox
 ex mea villa bona fiunt regalia, & ager meus rapi-
 tur, pecus abigitur, & mihi bonorum interdicitur
 vsus. Taceo minas & contumelias ingentes, ita vt
 optabilior sit quæuis seruitus Turcica. Quæ res,
 quàm in libero regno non sit ferenda, vides: ma-
 le enim cogitantes de Repub. facit ciues. Quocir-
ca, vt hac seruitute regnum tuum liberes, advitali-
tates quas vocant nemini dederis; nam istarum spe
 multi insolescunt: deinde id, quod nuper iustissimè
 factum est in homine teterrimo & rapacissimo, N.
 quòd inquisitores in eum sint missi: tales inquisito-
 res sint perpetui velim, viri graues & fideles, qui
 prouincialium iniurias ad te deferant, vt metu iusti-
 tiæ tuæ, contineatur quorundã iniquitas. Ad hunc
 igitur tu modum eliges & corriges senatum, præ-
 fectosq; cohercebis. Sed quoniam in tuo consilio
sanctissimi etiam sedent Episcopi, more maiorum,
 hos tu venerabere vt patres: qui ideo sunt in senatu
 tuo, vt omnium consiliorum tuorum censores sint
 & iudices; ne quid fortè statuas, quod à Christi do-
 mini religione sit alienum: quos, vt tales semper ha-
 beas, quales habuit Casimirus auus tuus, Sbigneū;
 Boleslaus Stanislaum, & huius successor Prando-
 tam, par-

*Adiuitia
 Capitulum
 de Londona*

+

*Inquisitor
 per totum
 Regnum*

*Episcopi in se
 natu.*

tam, partim optare, partim verò curare debes. Illud enim fac tibi persuadeas, dignitatem Episcopi esse tantam; vt nulla res post Deum, neq; in terris, neq; in coelo reperiatur, quæ cum hac dignitate exæquatur. Hic enim primus habet clauas claudendi aperiendiq; coelos: hic spiritum sanctum largitur Ecclesiæ: huius imperio subiecti sunt Reges, principes, nobiles, ignobiles, diuites, pauperes: audi quo te deducam. Isti omnes quos enumeravi, vnū Christi ouile efficiunt. In quo quidem ouili, omnes sunt pares, non est seruus, vt inquit Paulus, non est liber, non est vnus conditio melior, neq; alterius deterior; sed vno nomine vocati sancti, omnes subiecti sumus Episcopo. Quod si ita est, vt certè est, quæso ne tibi curiosum videatur esse, si à Maiestate tua quæram, quo iure Rex in Ecclesia eligit Episcopū: aut cur tu potius quàm ego, aut quisquã alter; cum in æquali iure, potestas omnis sit æqualis? Quid dicetis ô Rex: aut quomodo tibi id licere putabis? num Scriptura? quæ tota contra te est: quæ docet, Stephanum Diaconum, non vnus alicuius prærogatiua esse electum, sed voluntate omnium, qui tunc erant Hierosolymis cum Apostolis collecti. Mathiam etiam ad Episcopatus munus ab Apostolis omnibus electum esse legimus. Ideo scripturam rationis

*Episcoporum
autoritas.*

*Eligenda Epi
scopos vetus
ratio.*

*St. Plinius
2l. 66.*

tionis tuæ testem proferre non potes : sed legem aliquam fortasse proferes. Quam quæso legem? ubi porrò natam? num in concilijs? quæ ad capitulum, hoc est, ad Canonicos, electionem Episcopi deferunt, quod hi in deligendo Ecclesiam illam, quæ eget Episcopo, repræsentent; vt adhuc obseruari videmus Romæ, Salerburgi, Bambergæ, Mandeburgi, Vrathislauiæ, Olomuncij, & in plerisq; alijs ciuitatibus. Legem itaq; nullam reperies, qua id tibi liceat. At exemplum fortasse vetus aliquod? nullû.

Nam vsq; ad Casimirum auum tuum electio Episcoporum libera penes Ecclesiam in Polonia manfit. Reuolue annales veteres : inspicie etiam historiam Polonicarum rerum; facilè intelliges, qua ratione vetustissima Ecclesiæ consuetudo sit ab auo tuo in Polonia immutata. Si ergo neq; scriptura, neq; lege, neq; exemplo nominare Episcopum tibi liceat; fateare necesse est, Reges magnam vim inferre Ecclesiæ : & cum spiritu sancto aperte pugnare te; quòd homines profani & pares in Ecclesia cæteris legitimis electoribus vim eligendi præripiant : et suo arbitrato Episcopum quem velint, in Ecclesia Dei constituent; præsertim cum hoc scelus alio cumuletur scelere, cùm huiusmodi verbis Episcopatû conferant : REGIA MAIESTAS PRO TVIS FI-

Capitularis electio Episcoporum quando desit.

DELIBVS SERVITIIS DAT TIBI HVNC EPI-
SCOPATVM. Non sic olim, cùm Canonica stabat
 electio, dicebatur: sed, ITA VISVM EST SPIRI-
TVI SANCTO, ET NOBIS, vt sis huius Ecclesiæ
 Episcopus. Nūc verò in multis apparet, quàm sit vi-
 sum spiritui sancto, vt esset is vel ille Episcopus; cùm
 nuper quidam non dissimulanter dixerit, sed apertè
 & palàm, & multis audientibus, se triginta annos
 seruiuisse pro Episcopatu, antequam sibi daretur.
 Non audit hic vir bonus Christum dicentem: NON
VOS ME ELEGISTIS, SED EGO VOS ELEGI.
 Deinde omnes Apostoli, hoc est Episcopi, Christū
 sequebātur vocati. Illi verò qui se vltro Christo offe-
 rebant, palàm ab eo erant reiecti. Quapropter hæc
 plantatio vt vides nō est patris cœlestis, quæ procul
 dubio eradicabitur, nisi ius eligendi vetus, Ecclesia
 recuperauerit. Ex qua re habebis multa bona: & pri-
 mō, Episcopos legitimos, nō hominis vnus gratia,
 sed multorum hominū censura electos: deinde, desi-
 net vulgus quæri de sinistris clericorum moribus;
 nemo enim deligetur Episcopus, nisi qui probatus
 fuerit à multis, quem necesse est fieri moribus & vi-
 ta singulari. Talis verò non patietur inferiores sui
 ordinis sibi esse dissimiles. Quod si feceris, recupe-
 rabit per te suam veterem dignitatem Ecclesia: tu

te etiam

*Seruire pro
 beneficio an
 liceat.*

te etiam grauisſima liberabis culpa, quòd cum Deo apertum bellum gerere nolueris, ſed iugo Eccleſiæ Dei te totum ſubieceris. Qua quidem de re verbum ego hoc loco non facerem, niſi me ipſa ſtimularet conſcientia, quòd videam neminem eſſe concionatorem, qui vos Reges publicè doceat, qualem rationem pro hac tanta veſtra in Eccleſia Dei iniuria reddituri ſitis Deo. Quare iuxta Euangelium, cum Klepars & cæteri Doctores ſileant, lapides clamare oportet. Tu itaq; fac memineris te à me diligentiffime huius erroris eſſe admonitum; vt in die horrendi iudicij conſcientia mea nullam culpam delicti ferat. Hæc ego ſcripſi vt potui, non hominibus imperitis, qui omnem doctrinam ſpernunt; ſed tibi Regi ſummo, qui ita cum animo tuo ſtatuerere debes, potentia prudentiam eſſe coniunctã debere; quòd natura, altera harum virtutum quærat alteram, poſtuletq; & ſimul viuat cum altera. Nam & potentia abſq; prudentia viribus ipſa ruit ſuis: et prudentia, cum ſit rerum domina, abſque potentia firma eſſe nequit. Quare cum te eſſe ſentias Regem, nihil earum rerum contempnes, quæ ad augendam prudentiam pertinebunt: neq; ita dices, HOC MEMORAVIT PRIVATVS NON REX. Ego verò video in theatro pugiles, & in circulo cursores, non tantum à

Ioannes Klepars erat vir egregius, doctus, & pius Concionator, de re literaria & Academia Craco. optimè meritus.

*Polonia et
Silesia simul
vult.*

tum à fortibus viris, verum etiam à pueris clamore
 incitari ad pugnam; quod tantum clamor profit per-
 sonae, ratio nulla sit. Multos tibi proferre possim,
 qui priuati cum essent, bene rem gerere multos
 principes docuerunt: quorum memoria inter ho-
 mines viget, estque immortalis. Nam & Simonides
 Poeta multa docuit Pausaniam Lacedaemonium: Et
 Thales Milesius, Periandrum Corinthium: & Peri-
 clem Anaxagoras Clafomennius: Plato verò Dio-
 scorem: Aristoteles Alexandrum: Dlugos Sigismundum
 patrem tuum; qui omnes principes atque Re-
 ges, si istos, quia priuati erant contempsissent, nun-
 quam ad eam laudem atque immortalitatem inter
 homines peruenissent. Neque ego me cum istis, vlla
 ex parte confero (non enim ita desipio) sed horum
 exemplo doceo, priuati hominis nomen nobis non
 obtinere, quominus monitis nostris obtemperes, quae
 ostendunt tibi compendium comparandae inter ho-
 mines laudis & gloriae. Nam quod caeteris homini-
 bus non contingit, ut sint noti multis, nisi peregri-
 nentur, obeant, & peragrent multa; hoc tibi vno in
 loco assequi, quomodo liceat ostendimus. Cum e-
 nim in excelsa sede summæ dignitatis sed eas, omni-
 um gentium propemodum oculos defixos in te ha-
 beas; ut nullum paulò illustrius abs te factum latere
 possit,

+
 in ab. q. multos
 in ab. q. non bis
 quod non bis
 quod non bis
 quod non bis

possit, sed statim omnibus innotescat, si quid simile repræsentaueris, aut Licurgo illi Lacedæmonio, aut Cyro Persæ, aut Sigismundo Polono, & si quis alter præterea prudentia, vita, & moribus excellit; simile sic illustrabitur nomen tuum in Polonia facilè & citò: et cum tua summa omnium laude versabitur, etiam si nunquam Hierosolymam nauiges. Si verò bonis fortunæ aut corporis deceptus, contemnes veritatis atq; iustitiæ præcepta; in isto quidem loco præalto sedebis; sed ita tamen sedebis, vt te locus ornet, non tu locum. Verùm nos de te opinamur meliora, quoties & indolem tuam & Iagellonum genus cogitamus, à quo genere aliena semper fuit arrogancia; placidum enim, benignum, tractabile, docile, omne genus vestrum fuit. Accipies ergò hoc munus à fidei subdito, benigno & sereno vultu, eiusq; inprimis commendatâ habebis fidem, qui nihil aliud hoc scripto quærit, quàm tuam utilitatem, quam tibi ratam atq; vtilem propriamq; Deus Optimus Maximus esse velit.

1543. Comitijs Cracouieñ. in nuptijs Inclitissimæ Dominæ Helizabetæ Regis Romanorum filia, quæ postea Dux fuit Litvania 1544. infelicissima; mortua enim est 1545.

Augusti die.

G

STANIS-

S T A N I S L A I

ORICHOVII ROXOLANI

fidelis subditi

LIBER SECVNDVS.

V M PATRI IN REGNO SVCCEDAS, optare debes & ipse tibi, consilia administrandi regni subire quàm plurima, & alios præstò adesse, qui id, quod ex vsu futurum sit tibi, liberè admoneant: quorum etsi multi sint, tamen neq; me contemnes, qui rationes tuas crebrò expendens, agi mecum putem, si quid tu de officio remiseris. Quare cùm enixe cupiam, & te meum Regem, & me tuum subditum dici, ostendam tibi, qualem te Regem mihi velim esse, vt intelligas, qua authoritate regendus, quibus moribus conciliandus, quibusque artibus abs te sim tibi retinendus; vt ita inter nos vtrinq; fidelis constet ratio, & obedientiæ, & imperij: vtq; tu mihi imperes sine quærela, & ego tibi vicissim pareã sine offensa. Hoc igitur scito, vt te idone-

*Ratio retinē-
di subditi in
officio.*

te idoneum esse putem, cui ego non coactus, sed volens atq; lubens paream, duabus rebus ad id tibi opus esse. Prima est, vt credã te in omni ratione regni tui nihil nisi de meis commodis cogitare. Secunda, vt mihi certò persuadeam, te sapientio- rem, iustio- rem, fortio- rem atque melio- rem virum esse, quàm sim ego. Altero enim horum vt te amem; al- tero verò vt tibi fidem habeam, perficies. Nam si de tua virtute, nulla fuerit apud me opinio; nulla eti- am commodorũ spes: quid illud erit tertium, quod aut amorẽ tibi apud me, aut fidem conciliet? Ergo hæc duo apud te simul fixa maneant, firmaq; inter nos semper sint: nã & virtus sine vtilitate, ieiuna est, & vtilitas sine virtute, incerta est, & ingrata. Quid enim tu apud me proficies, etiamsi omnia pro me profundas, si ego te insipientem, iniustum, imbel- lem, ac improbum Regem esse putauero? non be- nè sanè tum constaret inter nos ratio ipsius regni. Quare virtutibus omnibus, sapientia autem in- pri- mis præstes, necesse est, si idoneus mihi velis videri, quem ego ducem sequar. An tu me hominem pe- cude stolidio- rem censes esse oportere? ipsum enim pecus sequitur, non tam datorem, quàm rectum du- ctorem ipsius pabuli. In hominum etiam ipsorum genere ægroti obediunt medicis, opinione artis

impulsi: sic nauigantes nauclero, sic milites suo parent duci, opinione sapientiæ ducti. Quapropter, si vis grandis à me videri, antè omnia dato operam, vt sapientior non solùm videaris, sed etiam sis, quàm sum ego. Simulatio enim ipsa sapientiæ præsertim facilè inscitia coarguitur. Qui enim benè equitare se falsò simulat, is equo conscenso imperitiæ conuincitur, ac tergo excussus, sæpè simulationis dat pœnas. Idem tibi faciendum est, vt raro promissis, semper autem rebus ipsis mecum agas; ne si mihi sæpè multa de tua sapientia promiseris, pauca verò re ipsa præstiteris, canem me illum facias, quem cùm Venator in prædam sæpè incitat, raro autem illi prædam obiecit, incredulum illum ac segnem, etiam ad certam prædam facit. Quibus autem rebus opinionem veræ & excellentis sapientiæ apud me tibi comparare possis, dicam, sed audituro. Inprimis fac intelligam, te non minus in te ipso, quàm in me regendo sapientem esse Regem; frustra enim tu me regere voles, si ipse te regere non potueris. Quare putato tu te tibi quasi Rempub. quandam esse, in qua tu mihi demonstrare debes omnes sensus atq; neruos sapientiæ tuæ, vt in te ipso experimentum clarius faciam, quantum ad me ea regendum translata in me sint valitura. Qua in re idem facies,

*Qui seipsum
nescit regere,
alios non po-
test.*

facies, quod pictores solent, qui cùm specimen artis edunt, ad speculum ipsi se pingunt, quod quidem in pictura est summum. Quod si ij vultus suos ex speculo penicillo assequi non possunt, tantò minus creditur posse aliorum. Illi verò qui hoc possunt, summi in arte habentur. Quales in Germania vidimus olim Durerium Norimbergæ, & Lucam Vitembergæ. Ad horum exemplum tibi quoq; efficiendum est, vt omnis ratio tuæ sapientiæ, in tua vita mihi appareat. quod si mihi planum fiet, non dubitabo eandem vim, prudentiam tuam in me gubernando habituram, quæ in te ipso habuerit. Sit ergo hoc primum & præcipuum, ad comparandam sapientiæ opinionem, vt ipse te noscas, atque viuendo totum exprimas: id quod etiam Apollo præcepit Pythius. Secundum est, quod ad eandem rem valet, nempe vt videam te sapientibus hominibus non solùm delectari, sed etiam cum illis viuere, ac illis deditum esse, illorum præcepta audire, legere, ac tenere, & secundum illa regnare: quod ego cùm animaduertero, similem te quoq; illis arbitrabor esse, quorù consuetudine lætabere. Et vt te id agere verè & ex animo intelligam, remouebis abs te homines libidinosos, auaros, ac facinorosos: hystriones item atq; mimos; ne qua ex horum conuictu nascatur de te apud me

opinio sapientiæ aduersa. Quantum ergo potes da operam, vt in omni victu, atq; cultu tuo semper sint tecum graues viri, probati, atq; docti: nec verò multum refert, ex tuóne illi regno sint, an ex alieno: nam vt equis probis vteris, non curans Polonicinè illi sint, an peregrini; sic etiam hominibus ipsis vtare absq; discrimine ad tuam regniq; tui vtilitatem. In quibus tamen deligendis adhibenda est abs te ratio diligens: multi enim sunt qui cùm ab illa vera & germana sapientia longissimè absint, sapientiam tamen ipsam mirificè simulant. Hoc tu pernitiosum genus hominum, ventriq; ac lucro deditum fuge; insolentem enim Regem facit, arrogantem, ac degenerem: quos tu omnes hac vna regula cognosces, quam híc ponam. Quemcunq; inhumanum, arrogantem, auarú, ac plebanipetam videris; hunc tu insipientem esse dicito, & tuo conuictu indignú, etiamsi is barbatus fuerit, tristis, ac superciliosus, multorumq; titulorú Doctor eius doctrinæ, quam ille verè nunquam didicit. Quid ita? quia sapientia illa vera, & non ficta doctrina, habet humanitatem adiunctam: horret titulos: liberalitate ducitur: ac quodam externarum rerum neglectu latatur. Non ergo homines ex titulis tibi deliges, sed ex rebus ipsis ad regni tui summam pertinentibus. Tales homines

Sapientia simulata.

Vera sapientia.

mines prisca illi Philosophos appellabant, quòd hi
 eam traderent doctrinam, qua hominum vita regi-
 tur & continetur; vt verissima conuersione omnes
 amatores sapientiæ, sint amatores ipsius Reipub.
 & contrà. Hos ergo tibi adiunges summo studio,
 summaq; tua beneuolentia. Restat ordine quidè ad
 parandã sapientiæ opinionem postremũ, sed facul-
 tate haud scio an longè maximũ: vt videlicet scho-
 las & gymnasia, hoc est, ipsius sapientiæ domicilia
 in regno, vbi non sunt, constituas, vbi verò collapsa
 sunt, restituas. In quibus iuuetutis regni tui indoles,
 ad humanitatem sapientiãmq; informetur: & in
 quibus etiã tui subditi à pueris, & bene rem agere,
 & tibi sapienter imperanti parère cõdiscant. Quod
 si hisce rudimentis neglectis, legibus ac poenis ad
 virtutem ciues tuos impelles; idem facies, ac si quis
 pœna cogat scopũ attingere eum, quem nunquam
 iaculari didicerat. Quare ad augendam sapientiæ
 famam; illud vehementer conferre existimes, vt
 Gymnasium Cracouiẽ. quod proauus tuus con-
 didit constituas: quod ita sanè efficies, si publico
 edicto, hoc istud Gymnasium, perpurgaueris men-
 dis illis infinitis, ex eoq; sustuleris autores illos, nõ
 probatos & barbaros, minimeq; regno vtilis, Copu-
 latus, Holcotos, atq; Bricottos, Glogouitam item
 illum

*Philosophi re-
 teres qu.*

*Scholas neces-
 sarias esse in
 regno.*

*Academia
 Cracouiẽ.*

*Turpes præ-
 ceptores ex
 Academia
 pellendi.*

illum impurum, vnde mercede publica dediscenda discuntur à tuis, amoueris. Quare publico edicto coge collegas illos viros excellentes, pro hac ista hominum impurissima fece, recipere in Collegium authores probatos, tam Græcos quàm Latinos, vt ex hoc ceu fonte quodam puro & nitido, fluat illa Regia doctrina, quæ sapientes efficiat tibi ciues tuos, regnoq; tuo aptos. Ad eundem modum scholas ipsas priuatas summo studio refice, illarumq; scholasticis, non aulicos istos nitentes purpura & bysso, sed homines eruditos præfice; quorum opera iuuentus doctior reddatur, regnoq; tuo paratior. Proinde & in Gymnasijs & in scholis cura, vt opera tua cōstituantur fideles magistri, qui demonstrēt, doceant, atq; consuefaciant iuuenes talia à teneris probare ac agere; quæ bonos, gloriosos, ac felices illos matura iam ætate possent efficere. contrà verò his spretis, atq; neglectis, illi idem magistri, summo persuadeant studio, summam turpitudinem, infamiam ac miseriam, iuuenibus esse expectandam. Hac tu vna & eadem opera, & sapientes subditos tibi efficies, & ipse te mirificè omnibus commendabis. Putabimus enim te esse singularem artificem, quoties fuerimus hoc tuum opus contemplati: ostendes enim nobis in hoc isto opere imaginem mentis tuæ, quod

Schola priuata.

Magistri quales.

quod perficere nullo modo poteris, nisi prius ipse sapiens fueris; signum enim scientis est, posse docere: docebis autem tu ciues tuos, si curaueris, vbi discant, & à quo discant. Noli putare Auguste ad opinionem sapientiæ aliam viam esse præter eam, quam vides, nempe (repetam enim) vt ipse te ante omnia regas sapienter: deinde, vt cum sapientibus viuas: postremò, vt sapientes subditos tuos efficias. Hæc prima & summa est Regiæ celsitudinis tuæ commendatio. Nunc accipe huic proximam, quæ etiam ex hac ista ortum ducit. Sequitur enim iustitia ipsa, qua virtute efficiendum tibi est, vt tu in hoc regno iustissimus omnium esse videâre. Nam si tu aut æquè sapiens aut æquè iustus fueris vt sum ego; quid intererit inter me & te, hoc est, inter Regē & subditum? nihil opinor. Quare vt præstare hac ista virtutis laude videâre; iustitiam cole, ipsamq; diligenter exerce, nõ solùm hoc ipso vulgari more, quo de illa rabulæ loquuntur; sed etiam hoc isto singulari atq; Regio, quo virtuti præmium, vitio verò sua redditur pœna. Cùm enim omnis hominum cœtus boni alicuius causa conueniat, danda tibi est opera, vt illud ipsum summum bonum, cuius causa hic regni tui cœtus conuenit, præmiis ac muneribus tuis excitetur, foueatur, ac in hoc regno abs te fideliter re-

Signum scientis.

Commendatio Regis.

*Cœtus hominum cur insti-
tuti.*

ter retineatur. Est autem illud summum ac postremum bonorum omnium; vt sub tuo iure atq; imperio cōuenienter legibus atq; naturæ omnes in hoc regno viuamus. Hic finis tibi propositus est: ad hunc tu finem omnem cursum regni tui dirigas necesse est; si hunc istum Polonicum coetum, non diuturnum tantum, sed etiam beatum ac felicem facere cogitas. Quod tu sanè hac via assequere, si curaueris, ne in hoc isto Polonico coetu virtus cedat vitio: ne ué indignis id abs te tribuatur, quod dignis est tribuendum. Quòd si quid tu hîc erraueris, dissoluetur hic tui regni coetus, & opinione tua citius dissipabitur. Sæuit enim neglecta virtus, furit, ac nimium seditiosa est, resq; ipsas communes perire cupit, cùm videt se esse relictam. Neq; verò aliam causam seditionum regnorumq; ipsorum amittendorum puta esse; quàm hanc istam vniuersam distributionem bonorum atq; munerum. Recense hoc loco Græcorum atq; Latinorum historias, id quod te studiosè facere audio; reperies viros magnos ac excellentes, cùm se neglectos esse non ferent, patrias suas funditus euertisse. Iam verò ipsius Tyranni nullum argumentum est aliud, quàm hæc ista inæqualitas, siue iniustitia distribuendi. Cùm enim Tyrannus sit pestis quædam conflata ex varijs vitijs, con-

Virtus neglecta.

Tyranni solum.

tij, conuersione munerum, ac illorum in improbos collatione; virtutem ipsam infamia quasi inedia ^{Virtutis re-} quadam extinguit ac delet. Nam vt corpora nostra ^{getatio.} suo viuunt cibo; sic virtus suo viuunt præmio; quæ, ne qua in libera Repub. extet, omnis Tyrannus curat; apud quem in distribuendis honoribus valent pecuniæ, valent preces, valet compotatio, collusio, scortatio, & illa nutricula Tyrannidis assidua valet adulatio. Ita Tyranni hisce debere se omnia arbitrantur, quos aut vtilitatis aut libidinis suæ norunt esse magistros. Quibus vt tu te dissimilem præstes, in distribuendis honoribus, esto omnium diligentissimus, atq; iustissimus: nihil apud te in petitione valeat pecunia; excœcat enim oculos sapientum, & ^{Pecunia cœca} subuertit corda iustorum: preces etiam tantum apud te valeant, quantum cuiusq; dignitas ac Reipub. vtilitas postulabit: quæ tantum apud te posse debet, vt boni viri vtrò etiam appetendi sint tibi potius, vt ad Rempub. accedant, quàm vt illam indignis petentibus concedas. Cùm ergo homines ebriosi, effeminati, atque degeneres abs te aliquos honores petiuerint, responde illis; honores regni abs te deberi viris veracibus, fortibus, atq; temperantibus, qui & vera dicere, & fortiter agere, & sobriè norunt viuere; quales cùm neque adultores,

*Qui honore
indigni.*

neq; effeminati, neq; ebriosi sint; dic non honore illos dignos esse, sed pœna. Quod cùm feceris, virtus tum in Polonia crescet, algebit vitium, improbitas etiam ipsa desperatione frangetur, atq; infamia: tu etiam ad te amandum, inuitabis hoc modo optimum & præstantissimum quemq;, cùm te fidelem dispensatorem opum regni viderimus esse, & cùm te vti, non abuti copijs publicis hoc isto pacto cognouerimus. Iam illa altera pars iustitiæ, quæ legibus continetur, facilior tibi ad absoluendum erit, si priorem illam diligentius tractaueris: hanc enim secundam iustitiæ partem, putare debes in tua Re- pub. quasi medicinam quandam esse sanandorum vitiorum regni tui. Debes tu quidem curare, vt sanum semper præstes Reipub. corpus; in hoc enim summa laus, vt medici, ita ipsius Regis est. Sed tamen, si quæ regni tui partes aliquo vitio aliquando laborauerint, illas tu legibus cures æqualiter, idemque facias, quod medici solent, qui in curando non cogitant, sitné diues an pauper, dominus an seruus, ciuis an peregrinus, is quem curant; satis enim illis in medendo est, scire hunc ægrotum esse, hocq;, vel illo affectum morbo; nihilq; præterea. Sic tu ad ho- rum modum tolle in iudicando omnem persona- rum respectum. Interfit sanè aliquid inter hominum ipsorum

*Iustitia discri-
men nõ agno-
scit persona-
rum.*

ipforum dignitatem, sed inter reorum errata nihil omninò interfit. Quod si quid tu inter hæc interesse volueris, etsi personam in iudicio acceperis; nunquam hanc Rempub. hac ista iniustitia quasi morbo quodam liberabis: quærelæ etiam istæ, in quibus viuis, & quas exaudis, nunquam conticescent, quæ non aliunde sunt ortæ, quàm quod antè hac in iudicio valebat authoritas, valebat conditio, valebat ipsius personæ respectus: vis etiam sæpè valebat, atq; metus: is in iudicio vincebat, qui aut ipse potens erat, aut aduocatum potentem habebat: ita ex hac inæquali iudicandi ratione, nata est ista intolerabilis quorundam potentia; quæ cùm in iudicio, in compromisso, in sequestro, in arbitrio sola regnaret, ius omne in hoc regno oppressit: pro vno Rege, multos Reges nobis peperit; qui nostris rebus vtuntur vt volunt, iudicant vt volunt. quibus liberi non videmur esse. atq; ita in prouincijs miseris afflictisq; ab his sumus, ac si nullus in Polonia omninò Rex esset vindex maleficij, patronus autem libertatis nostræ communis. Attolle oculos Auguste & vide, excuteq; præfecturas regni tui diligenter, in multis nihil reperies, præter crudelissimum quorundam dominatum, qui cunctas subditorum tuorum res, ad lucrum prædamque suam reuocarunt,

*Multi Reges
in regno.*

Quærelæ.

*Animaduersio
in Capitulum
et Brasium*

immunitates sustulerunt, libertates opprefferunt, leges violauerunt, calumnias exquisitas iuribus apposuerunt nostris, causidicos contra nos comparauerunt: quorum fraude ac fallacijs inuerterunt ius, contorserunt leges, falsauerunt acta publica, confingunt perlucra, bonis pellunt, regno proscribunt quem volunt, quando volunt, & quomodo volunt. Quid ergo nunc illa minora, non ferenda tamen commemorem? abactiones pecorum, excidium sylvarum, cædes gregum armentorum reliquumque pecoris, quodcunq; nacti sunt, rapiuntur coloni nostri, diripiuntur villæ, vectigalia vetita exiguntur, minæ postremò neq; raro interponuntur. Ita imago nulla in Polonia ab his relicta est veteris libertatis. Hæc tanta atq; postrema regni tui mala, sunt orta ex inæqualitate iudiciorum ipsorum. In quibus dum dignitate quidam se tuentur, non innocentia, potentia ista creuit, quæ non solum tenuioribus intolerabilis est, sed etiam tibi ipsi, nisi prouides, formidabilis. Quid enim tu contra hos poteris? qui, si non alia re, ipso tamen aduitalitatis iure, non tuas sed suas prouincias esse dicunt, & penè hereditarias, in quibus illi regnant ita, vt Regis ratio in prouincijs prorsus nulla sit: tantum enim iam profecerunt, vt prouinciales homines, consuefacerint omnia

+ *Iudicia.*

*Capitaneorum
in huius p[ro]uincia
et in p[ro]uincia*

Capitanei.

*in huius p[ro]uincia
et in p[ro]uincia*

omnia à se, nihil autem à te sperare: sibi omnia, tibi nihil tribuere: se timeri, tui autem nullam rationem haberi. Ita illud dulce Regij præsidij nomen, quod apud maiores nostros summum contra iniuriam fuit, totum sublatum est: exitiale siquidem illud iam est factum, quod salutare olim fuit. Si quis præfecto rapienti, spolianti, ac postremò intentanti obijciat illud, SCIET HOC REX, DICAM HOC REGI, CONQVAERAR REGI, nimium acerba ac funesta hæc mihi redditur vox; conduplicatur enim calamitas: geminantur mala omnia: & nisi procidens veniam pro hac ista voce missa petã; non villa tantum, neq; silua, sed patria ipsa vitæque est mihi deserenda. Tantum nobis obest Regiæ potestatis tuæ appellatio; vt nulla res apud præfectos nobis obsit magis: ita, quod oppressis solatio debuit esse, exitio iam est facta. Quare eò miseriarum iam venimus, vt si in nonnullis prouincijs, quempiam casu requiras, cuius nam sit; paucos reperies, qui se Regium esse dicat: pro se enim quisq; certatim respondebit, se huius, vel illius præfecti esse; tuum autem qui se esse dicat, reperies planè neminem. At hæc misera responsio non beneuolentia aliqua, aut beneficio à nobis exprimitur, sed vi ac metu, atq; crudelissimo rerum omnium cruciatu. Quamobrem huius tantæ
 ac tam

ac tam foedæ postremæq; seruitutis, sit aliquando, vel te Rege Auguste, finis aliquis: satis diu iam miseri fuimus: satis seruiuimus: satis omnibus iniurijs oppressi sumus: liceat iam tandem respirare aliquando: liceat tibi soli parêre, ac æqualiter cum omnibus æquo iure viuere; quod tùm fiet, cùm non tantùm titulum, sed vim quoq; & potestatem tuam Regiam ex æquo omnes in prouincijs fuerimus experti. Quod si feceris, cessabit hic communis luctus: cessabunt quærelæ: cessabunt etiam illa miserorum vota, Turcæ dominatum præoptantium. Compesce igitur hos, qui in iudicijs regnare, ac in comitijs soli omnia posse volunt; quiq; conuentus ipsos particulares, nuncios terrarum, iudices, subiudices, notarios, succamerarios, ac commissarios, ad opprimendum nos, ad infirmandas leges, ad euertenda iudicia, ad constabiliendam postremò potentiam suam composuerunt atq; instruxerunt; vt hoc modo soli omnia in hoc regno possint, vtq; tu præ illis quiduis potius, quàm Rex esse videaris. Quod si tu hoc loco à me requiras, quodnam remedium hisce tot incommodis afferre queas; dicam, quod sentio. Regum in Polonia veterum sapientia mihi vehementer probatur, qui certo tempore anni, omnes prouincias huius regni obibant, id quod liquet

Libertas tantum iactata.

✠

*Salinae Antiochia
Prouincia regni
visenda.*

liquet ex his adhuc, quos officiales terrarum vocamus, quorum nomina retinuimus, rem autem ipsam summo cum detrimento regni amisimus. Sunt enim singulis in prouincijs vt scis, succamerarij primùm, præfecti cubiculi Regij, sunt dapiferi mensæ ministri, sunt venatores, sunt etiam iudices ipsi, quasi quidam syndici Regis, prouinciali iudicio præsidentes: quos apparet in singulis prouincijs ideo fuisse olim institutos; vt venienti anniuersario tempore in prouinciam Regi, præstò adessent. Repete Auguste Rex vetus atq; adeò patrium exemplum: nufquam domicilium vitæ certo in loco ponas: versare vbiq;: notus fias vbiq;: confer te ad omnes regni tui partes: lustra prouincias: audi quærimonias: puni fontes: oppressos libera: sitq; apud te præfecturæ legitima adimendę aduitalitatis causa, oppressio miserorum atq; calamitatis. Quod cùm feceris, solus hoc pacto eris in Polonia Rex: solus tutor & patronus omnium: honoremq; tuum Regiũ alijs non dabis, neq; cum vllò subditorum tuorum hoc pacto illũ communicabis. Nos etiam ipsi, tum demum desperare desinemus, cùm auxilium tuum præsens, quasi numen quoddam nobis adesse senserimus: quæremur enim te præsentē liberè: exoptulabimus liberè: contendemus etiam cum præfectis

te disceptatore liberè. Nunc verò , quia longissimè à nobis abes , raroq; nos inuisas ; prædæ atq; direptioni præfectorum expositi sumus , ac in misera quærelarum tempestate assiduè viuimus. Hoc igitur tu ante omnia facies. Deinde cura , ne quis senatorum causam in senatu agat alicuius, quod is tecum pro rata parte , quodam modo communis sit huius regni iudex. Iam verò in dicenda sententia, cura , ne quis senatorum dicat illum amicum, hunc verò seruum suum esse. Quid enim potest dici aut fingi indignius , quàm necessitudinem prætexere iniuriæ, aut te communi omnium domino audiente, seruum quempiam subditorum tuorum à quopiam in iudicio tuo appellari? Quare vt hic error tollatur , fac idem in Polonia , quod te aliquando in Litvania fecisse fama est: cùm enim in Litvanico senatu (vt dicitur) diceret quidã reum quendã necessarium suũ esse, vt ne is propterea suo loco rogaretur, sententiã vetuisti. commemorabile hoc sanè exemplum est , & ad commendationem tuæ iustitiæ longè omnium maximum: quod vt in Polonia quoque repetas, abs te petimus. Quare te rogamus, atque obsecramus per fidem tuam, per hanc inuictam dexteram, per tuum iusiurandum, quod ex æquo omnibus abs te datum, quasi pignus quoddam auxi-

non in hunc

Amicitie rationem iudicij nõ ferendam.

Egregiũ Augusti factum.

lij Regij nobis est; vt nos hoc pacto spoliatos, euer-
 fos, ac collapsos erigas, reficias, atq; restituas, no-
 bisq; afflictis manum hanc tuam tot seculis spera-
 tam atq; exoptatam, aliquando porrigas, nosq; ex
 his tantis malis eximas. Quod si feceris, dabit tibi
 Deus tanquam alteri Salomoni ad iudicandum cor *Salomonis sa-*
 sapiens, vt magna iustitiæ opinione ac laude sis a- *piencia.*
 pud omnes: hoc isto modo præsertim, si ad hanc iu-
 stitiam ciuilem, diuinam quoq; iustitiam adhibue-
 ris, quæ pietas in Deum est. De qua dicam breui-
 ter. Neq; enim speres aliquid te in hoc regno boni
posse efficere, nisi habueris oculos mentis tuæ illu-
minatos diuino illo lumine, sine quo, vt verè cani-
tur, nihil est in homine. quod vt menti tuæ luceat;
cura, vt illud lumen semitarum nostrarum, quod est
verbum Dei, purum ac integrum tradatur, audiatur,
atq; in regno tuo exerceatur. quod sanè fieri ne-
quit, nisi hoc istud verbum exemeris è tetro quo-
dam atq; fœdo rerum abusu: in lucemq; è tenebris
ac in conspectum regni tui produxeris, opera eorū
fidelium hominum, qui possint etiam alios docere:
qui cū lucernæ quædam istius verbi Dei sint, ca-
uebis diligenter, ne cui nebuloni rudi, ac plane ne-
poti, mandes sacerdotia, quæ tantò ampliora erunt,
quantò maior in deligēdis ad ea sacerdotibus cura

Regis en
Verbum Dei, in
no in hysce
tra dicitur

Sacerdotia
perditis ne-
ganda.

abs te adhibebitur. Nemini apud te in his adipi-
 scendis suffragetur genus : nemini preces : nulli pe-
 cunia: noli pati, vt Episcopatus ipse, sit apud te adu-
 lationis præmium, & præbenda assentationis mer-
 ces : noli audire illas nefarias orantium pro aliquo
 preces : HIC TANTVM MAIESTATI TVAE
SERVIVIT, TANTVM SVDAVIT, TANTVM EX-
PENDIT, DENIQVE TANTVM DAT, TAN-
TVM PROMITTIT. An tu putas qui hac via ad Ec-
 clesiam Dei obrepunt, posse illos in Ecclesia aliquid
 boni efficere ? Cœci isti sunt, mihi crede, ac crucis
 Christi inimici, furoreq; ac amentia in Ecclesia Dei
 feruntur præcipites : ex his Hypocrisis nata est, præ-
 stigiæ item verbi Dei ac fallatiæ: ab his opprimitur
 Euangelium, ac Christus ipse ex multorum cõrdi-
 bus funditus tollitur. Nec mirum : non enim zelo
 charitatis fraternæ, non pietatis propagandæ stu-
 dio impulsæ sacerdotes sunt hi facti ; sed vt, aut lacu-
 nam rei familiaris expleant, aut fratres inopes iu-
 uent, aut vt dominantur, aut omninò vt otiosi sint,
 nihilq; in omni vita agant. Quare cùm isti quæstum
 putant esse pietatem, non tantùm non præferunt
 lumen errantibus, doctrinam imperitis, spem despe-
 ratis istis ; sed illam extinguunt, delent, ac radicatus
 omnem ex animis euellunt hominum : Fur enim
 Christo

*in mod. d. l. ch. 1
 fol. 42 et 43*

*Incommoda
 Ecclesie vn-
 de.*

Christo teste, odit lucem, quòd vereatur, ne lumine
 verbi Dei illato, furta illius coarguantur: idcirco
 isti vt lateant, inuoluunt se in tegumento ouiu
 ipsius simulationis, personamq; sibi sumunt veteris san-
 ctitatis, cùm tamen intrinsecus, nequissimi sunt om-
 nes, lupiq; rapacissimi: qui hoc solum curant, ne
 plebs verbo Dei admonita, ipsos in ouium veste lu-
 pos esse agnoscat, illosq; relinquat, quæstumq; huic
 pecori, quasi pabulum ac glandem adimat. Quod
 ne fiat, coniurauerunt isti mihi crede, in verbum
 Dei, atq; in illius veros & legitimos professores:
 qui, ne in Ecclesia vlli sint, vides, quàm illorum iam
 exarserit furor. Qui, ne tantum possint, quantum
 velle videantur; suscipies tu causam pro tua rata
 parte ipsius Ecclesiæ: ad exemplumq; Ezechia Re-
 gis confringes hunc istum æneum serpentem, hoc
 est, quæstuosam quorundam religionem: per pro-
 uincias etiam Episcopos institues, non eblandito,
 neq; e mentito, sed legitimo atq; pio suffragio, qui-
 bus adiunges eadem censura Canonicos, non hos
 togatos, aut palliatos aulicos, sed illos, quos cogno-
 ueris omnium iudicio esse probatos. Quod si fece-
 ris, liberabis regnũ tuum, religionum nouarum me-
 tu: nullas hæreses metues, ac nullam ipsius religio-
 nis conuersionem pertimesces; nihil enim est san-

*Abusus.**Ezechie
Zelus.*

Veri sacerdo-
tes.

Atius vero Sacerdote, nihil amabilius, nihil etiam ad imitandum vulgò propositum magis; quales cùm nacta fuerit plebs, ad illorum præscriptum viuet, pacemq; ac tranquillitatem tuebitur. Tales ergo vt sacerdotes regnum tuum habeat; maxima parte in te est situm, quos tu ipse in summa veneratione habebis. Inprimis autem Episcopos ipsos, quos vicarios Christi, & patres regni tui, ac clauigeros æternæ vitæ existimare debes, tantæq; dignitatis atq; præstantiæ; vt tua Regia dignitas, cum Episcoporum maiestate, nulla ex parte sit conferenda: quod si est, vti certè est, summo studio curabis, ne qua in re hūc istum sacerdotalem ordinem offendas, neue illum conturbes. Et quoniam me tibi fidelem subditum esse semel sum professus, addam etiam illud, teq; liberius, clementia confisus tua, hoc in loco admonbo: nempe vt illam abominationem, quam Regum pestis assentatio in Poloniã introduxit, tollas quàm primum de medio, quæ illa summa est, ac detestanda: Cùm Episcopus vestibus sacris indutus, ac illa redimitus infula, tum etiam sacrificans, ac Christum dominum ad aram repræsentans, tibi venerabundus procidit ad pedes cum turribulo, cruce, ac libro Evangelico; quomodo hanc tam horribilem faciem huius tantæ venerationis sustinere potes o Rex?

Pilatum

+

*no in his p. 18
nia et ma
i necessaria
by Dr. Hoffman*

Episcopi sa-
crificantes.

Pilatumné te an Herodem impium vis existimari, illo horrendo Christi Dei tui obsequio ? cur autem tu vice hac conuersa, non eum honorem potius habes Episcopis ? præsertim cùm subiectus illis sis, eumq; honorem Episcopo debeas; nonnulla tua cum venia, tanquam subiectus præposito, filius patri, homo autem Deo Christo & domino tuo, quem totû Episcopus sacrificans exprimit illis vestibus, illis infulis, deniq; illa totius sacrificij actione. At non patitur, inquires, Maiestas mea, vt me ita submittam. Multò minus illorum fert Auguste Rex, si veritatem ad rationem reuoces. At ferunt, inquires, hoc Episcopi. Ferunt Auguste, fateor, & magno quidem cum suo & Ecclesiæ dedecore ferunt; quia id quod sunt, se esse aut nesciunt, aut non sentiunt: molesti etiam tibi quidam illorum esse nolunt; ne quid fortè, aut de spe, aut de ambitione apud te perdant. Ioannes quidam Lubrantius, cuius multa dicta atq; facta in Polonia feruntur, quendam Episcopum palâm reprehendisse dicitur, cùm is Episcoporum primus in Polonia, hoc isto nouo more ad pedes patri tuo prociderit cum turribulo sacrificans. Hic tum Lubrantius, vt erat concitator, indignam, ait, rem in Poloniâ inducis Episcopo. Tibi quidem, inquit ille, ita credo videri, quòd Posnanien. Episcopus iam

pus iam sis. At ego ne diutius Præmissiē. sim, hac ista noua via hodie efficiam. Ita Episcopus ille, qua via Præmissia exiuit, eadem nouum hoc uenerationis dedecus in Poloniam introduxit. cuius exemplum causa peccandi tibi non debet esse: maiusque pondus apud te habeat prisca illa veterum pontificum autoritas, quàm ista huius Episcopi noua. Imitare hac in re Carolum Quintum, Cæsarem, diuinum hominem, qui in pontificis Romani sacrificio minister summa ueneratione sæpè fuit: porrò tu in tuo regno idem es, quod Cæsar in suo imperio: Episcopus uerò in Polonia, idem est, quod Pontifex Romæ. Quare si Pontifex ipse nunquam Cæsarem illo modo ueneratur, nec Episcopus quoque te Regem debet uenerari; paria enim hæc sunt, vnus & eiusdem ordinis; ut quantò Cæsar à Pontifice superetur, tantò quoque tu ab Episcopo superâre: & quod Cæsar Romæ tribuit Pótifici, hoc idem tu in Polonia tribuere debes Antistiti: & quod Pontifex non debet Cæsari, nec tibi Antistes debet Regi. quo sanè argumento honestè, ac piè, hanc idolomaniam, repudiabis abs te: quotiesque sacro interfueris, semper autem interesse debebis, toties te non Regem, sed priuatum hominem, eumque peccatorem adesse illi sacro existimare debes. Et aut parem cæteris qui

aderunt,

Caroli V. exemplum.

in Polonia idem Pontifex Romæ.

aderunt, aut etiam multis, immò verò omnibus inferiore, vt ille diuinus honor ab Episcopo tibi homini peccatori non debeat tum exhiberi: sacro verò peracto, cùm ad tuũ opus Regium redieris; tũm sanè Rex esto: sume gladium, quem tibi Deus dedit ad vindictam malorum, laudem autem bonorum. In Ecclesia verò nihil minus esto quàm Rex, Episcoporum quodammodo ibi regnum est; tu autem nõ sacrorum sed Reipub. ipsius Rex esto: quam Rem- *Regis imperium ubi.*
 pub. cùm sapienter, iustè, pièque domi administraueris, eam quoq; vt tutam foris præstes, curabis: des que operam, ne nos pœniteat infirmitati diffisos nostræ adiumenta fortitudinis tuæ quæsiisse. Cùm *Respub. foris tuta reddenda.*
 enim vndiq; hostibus circumsepti essemus, vt ab his tuti simus, te custodem atq; ducem requisuimus; vt te agente & vigilante solo pro omnibus, salui esse cum liberis, coniugibus, fortunisque nostris possemus. Quare, sis tu sapiens Rex, sis iustus, etiam licet; tamen si te imbellem esse cognouerimus, nihil habentem neruorum ac virium; nihil tibi proderint apud nos cætera, quantumuis ea in te fuerint magna & præclara. Hæc enim ista, de qua loquor, fortitudo propriè virtus dicitur, quòd sola plane viros efficiat: qua qui Reges carent, imbelles, atq; effeminati dicuntur, abiectiq;, & qui ex contumelia
 K nomen

*Regis iuris
 tunc, nihil
 in finibus
 ubi in Regis*

Sardanapalus.

nomē traxerunt, Sardanapali vocitātur. Fuisse enim ferunt Sardanapalū Phrygem perditæ nequitiaē Regem: quem cū miles Assyrius quidam inter foeminas nentē deprehendisset, illū interemit; indignum ratus, Assyrios viros fortes subijci foeminae. & meritō quidem: nam qui regnare vult, opus illi est ante omnia, animo magno atq; excelsō, qui hęc humana inferiora ducat esse dignitate sua Regia: qui inhonesta non solūm hęc summa, sed etiam ista minima magnopere fugiat, honesta contrā appetat, ac illa etiam morte, si opus sit emat; dignitati seruiat: emolumenta publica curet: ac regnū vita propria charius habeat. Hoc animo conuenit esse Reges: hoc qui carent, Sardanapali sunt, hoc est, miseri atque contempti Reges: qualis Miesco in Polonia olim fuisse memoratur. qui cum à patre Boleslao Chabri clarissimo ac fortissimo viro regnum Poloniae opulentissimum copiosissimūq; accepisset, illud Richfae vxoris libidine inertiaq; sua dissipauit. Qui vt cōtemptus in Polonia vixit, ita etiam infamis ob nequitiam obiit. Prætereo Ludouicos, taceo multos alios, qui præter ipsum nomen Regium, nihil habebant Rege dignū: nec propter aliud, nisi quòd & animo deficiebantur, & studio ad regnandum apto. quorum casus & infamia te admoneat, vt ijs spretis

tibi

*Sten regis affi-
matione dicitur.*

*Miesco igna-
uus.*

tibi ad imitandum proponas Boleslaos illos veteres, Vladislaos item, atq; Casimiros auos tuos, & imprimis Sigismundum patrem tuum, qui in Polonia optimi Reges ac fortissimi viri fuerunt, ad quorum exemplum adolescentiam tuam exerce. Et vt illam ex otio in negotium regni tui transferas; laudem & gloriam tibi proponas: ad quam, infamia aliorum te exhortetur: viuas in labore: ibiq; assiduè versare, vbi metus adest aliquis, qui tibi somnum adimat, qui te excitet ac vexet quotidie, tibiq; molestus semper sit; vt is tuo secum conuictu, voluptatem venenum adolescentiæ tuæ abs te pellat, teq; doceat, quomodo oportet, & vbi oportet, & cum quibus oportet Regem viuere. Hoc eodem monitore atq; magistro, animus ipse tuus erigetur, in omnesq; partes tanquam arcus intendetur, vt acrius sentiat, celerius occurrat, venientiaq; mala paratius excipiat. Hic idem te laudis cupidum, prouidum, ac animosum spe bona imbuat, neque de salute regni in periculis vnquam te desperare sinat; omnia enim in metu experiri videbis, vt nihil eorum omnium quæ obsint, quæ uè tibi profint ignores. qua ex re nascitur tibi, domi fides, foris verò summa authoritas: putabunt enim tui hostes, rem sibi esse cum viro strenuo, perito, animoso, atq; spe optima pleno, non

*Boleslaus.
Vladislaus.
Casimirus.
Exempla regum bonorum.*

*Virtus Regis
hosti formi-
dabilis.*

cum ignauo, imperito, degenerere atq; stolido. Quam opinio non minus tibi apud omnes proderit, quam profunt arma tormentaq; bellica. noli enim putare, hostem alia re vlla animosum magis in pugna red- di, quam opinione speratae victoriae, quae tota duci- tur ex aduersarij aut indignitate, aut infirmitate. Quis enim vigilans se non putat vincere posse dor- mientem? aut quis sobrius ebrium? prouidus ne- gligentem? deniq; paratus imparatum, se non pu- tat opprimere? Instat enim audens virtus vitio, ibi- que illa exultat magis, vbi vitium plus videt valere. Quare vt in te omnia, quae ad fortitudinis opinio- nem attinent non solum excellant, sed etiam alijs excellere videantur; confer iam te nunc, ad eas re- gni partes, quae magis hostem metuunt. Inprimis autem in Russiam ipsam abi, quae multis hostibus, ijsq; assiduis est exposita: obi hanc prouinciam, Auguste: recognosce illius munitiones: infirma illi- us considera: praesidijs etiam firmis muni: fac nobis fidem, te eum Regem fore, qui Scythas, Valachos, atque Turcas poteris ab ea prouincia prohibere. Hoc ede specimen iam nunc Auguste Rex, nosque

Russia. non Vilnae, neque Cracouiae, sed in Russia doce,
quantum confidere de tua virtute debeamus. Sint
illae vrbes receptacula sacerdotum & mercatorum,
non

non virtutis neque militiæ tuæ. Otius ergo hinc in
 Russiam confer te: viri fortes comitabuntur te: ga-
 leæ, non infames illæ Mascharæ, te sequentur: deni-
 que milites ac Equites illi Poloni (non hystriones
 neq; mimi) tecum in Russia viuent: quorum fremitu-
 tum cùm ex Camenetio, aut Bratislauio, aut Kiouio
 vicina exaudierit Scythia, Valachia item atq; Tur- *Strenuus Rex*
 cia, dicet perculsa metu: Hui, tam citò! Rex nouus *hostem terret*
 hîc certè adest: certè vigilat: ac malum machina-
 tur nobis. Quod si tu alias res ages, choreisq; puel-
 larum Vilnæ, aut mascharis Cracouiæ occupatus
 fueris; & tuis risui, & hostibus contemptui eris: va-
 stabunt, incendunt, prædas agent impunè: tum eti-
 am, vt hominum genus est dicax, ac contumelio-
 sum Scythæ, repetent scœpius illud insultando, Diet- *O pueri, Rex*
ko, Korol nescerit. quod ne fiat, intermissis omni- *iste excors et*
bus rebus in Russiam abi quamprimùm: idemque *ignauus.*
 facias, quod in noua villa boni patres familiâs faci-
 unt; qui mox vt sunt nacti, obeunt villam, singula in
 ea inspiciunt, cum villico deliberant, hocq; & illud
 opus exercendum parant. Idem & tu facies, vt se-
 pulito mox patre, comitijs etiam absolutis, regnum
 obeas: periculosiores illius partes inspicias: centu-
 riones recognoscas: exercitus lustres: præsidia col- *Exercitus lu-*
 loces: totumque opus belli diligenter pertractes. *strandus.*

Quod si feceris, dici non potest, quàm amabilis tu-
 is, quàm verò formidabilis hostibus, hoc isto modo
 fueris : Cyrus alter, atq; Agesilaus , ac ipse Alexan-
 der Macedo, omnibus tam domi quàm foris esse vi-
 debêre. Atqui ego prolixius, quàm institueram, hæc
 ad te ideo scribo , quod te in Litvaniam rediturum
 mox comitijs absolutis, rumor est. Quod ne facias, te
 per dignitatem tuam Regiam , quæ tibi esse charis-
 sima debet, oro obtestorq;. Nam si tam citò ac vix
 salutatus Rex à nobis Vilnam redieris, pessimè (pa-
 ce tua dicam) existimationi tuæ apud omnes con-
 sules: dicemus, euntemq; talibus vocibus perseque-
 mur: O Cyre noster, tam ne citò hinc? cur vitas ocu-
 los? cur fugis lucem? aut illud: Hoc est Regem esse?
 aut, hic si sciret, quid sit Rex , in Litvaniam ne iam
 redîret. Quod ne accidat, acquiesce nunc precibus
 meis, & abiecto Vilnæ desiderio, mox te ostende in
 armis, Ruffisq; te ad videndum & pertractandum
 præbe. Hostes etiam tuos perterrefacias aduentu
 subito in Ruffiam tuo ; ita vt omnis illa lues Asiati-
 ca, sciat te vigilantem Regem nobis datum esse, ac
 regni huius fidum custodem. Verùm hæc nos fru-
 stra te monemus, ac præscribimus tibi omnia, nisi tu
 habueris domitas cupiditates tuas; quæ cùm inua-
 luerint, omnem sensum humanitatis virtutisq; è no-
 bis tol-

Sijrus.

†.

Rufforū qua-
 rele.

bis tollunt. Quemadmodum enim quidam morbo aliquo, & sensus stupore, suauitatem cibi non sentiunt; sic cupiditas libidinosa atque præceps, stupida adolescentiam reddit, iniustam, atq; mollem: occludit illi oculos, ne perniciem suam vdeat: aures etiam illi obturat, ne verba salutaria audiat: solius veneris contactum illi inculcat; ad cuius usum, cuncta visa, audita, odorata, ac gustata vertit: qua ut liberius perfruatur, iuuenilis ætas, pudorem illi antè omnia soluit, cum quo virtus vna perit, omnisq; rerum honestarum cura, cuius rei illud triste quidem exemplum, sed ad cauendum apprimè Regibus vtile à Poëta describitur hisce versibus:)

*Libido Regi
Fugienda.*

*Non ceptæ assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portusue aut propugnacula bello
Tuta parant, pendent opem interrupta minæq;
Murorum ingentes, æquatq; machina cælo.*

Vides vt Dido illa infelix, nouam cui condere Iupiter urbem dederat, libidine quasi peste correpta quadam, omnia negotia Reipub. intermiserit. Sic illi extorferat libido è manibus totum opus regni: torporem verò, atq; rerum neglectum ingesserat. Fugit enim laborem libido, corporique parcens, soli Veneri illud seruat illibatum. Et cum totum ho-

tum ho-

tum hominem libido occuparit, ita illum miserum facit, ut illum alieno corpori, tanquam Promethæum Caucaſo affixum reddat, ut non amplius iuris ſit ſui: facitq; ut in alieno corpore uiuat, ab illo circumagatur, hucq; atq; illuc miſerandum in modum circumferatur. Illam enim quam amat, ut idem bonus canit Poëta,

Absens absentem auditq; videtq;.

*Amantes mi
ſeri.*

Ita omnis libidinoſi animus miſer eſt, ut alienum ſemper intueatur corpus, negligat verò ſuum, ſequè ipſum indigniſſimè profundat: nihil magni, neque quod homine ſit dignum, homo libidini additus, cogitat: non dignitatis illi cura eſt, non publicæ utilitatis: immerſusq; in hoc cœno, aſper ſibi ipſi eſt, inhumanus, ſæuusq; ad euntibus, qui alieno arbitrio viuens, ut ſuauius infaniam, adhibet conuiuium, potat, nudus ſultat: & ut omnem faciem deponat honeſtatis, incedit maſcharatus. Atqui hæc ſunt incunabula Neroniana Auguſte Rex: ab his ille initijs profectus, ad euertendum imperium Romanū acceſſerat. Cùm enim media in libidine ipſius arderet furor, vinumq; quaſi oleum furori ille ſuppeditaret, quod flagitium ille in ſe non admittit? quo ſcelere Romam non confecit? quos homines non occidit? leges non euertit? quam pudicitiam, quam religionem

religionem ex vrbe non eiecit ? At illud monstrum conflatum erat ex libidine, quæ temulentiam peperit, hæc verò iracundiam. ita Nero cùm in humana forma quasi tres quasdam immanes beluas gestaret, nempe libidinem, temulentiam atq; furorem; quem illius hominis motum, quam agitationem, quos ad maleficium impetus fuisse censes ? propone tibi animo : si quis in cutem humanam insueret hæc tria effera animalia simul, Aprum, Vrsum, & Leonem, quæ species quæso illius cutis esset ? quæ agitatio ? næ tu malles talem cutim, cùm iactationem ipsius ac rugitū horribilem videres, cælo potius quàm ex aliquo loco vicino aspicere. Cuiusmodi cùm Nero esset, Romanum quidem deuorauit imperium, sed tamen postea ipse se vltus est : ipse enim se postea interemit, serasq; licet, debitas tamen pœnas Reipub. persoluit. Hunc exitum habuit illius libido, quæ incitata vinolentia ac furore incensa, post crudelem matris cædem, in tartara præceps abiit. Ergo huius exemplo tu cautius viues, memorq; sis, nullum Regem malum esse natura, sed consuetudine effici. Qui enim Rex se cupiditate primum obstrinxit praua, deinde potat assidue, postea autem furit, vt hodie ita & cras; certò certius scito, hunc Tyrannum fore nequissimum, Neroniq; similimum.

Nero qualis.

milimum. Proinde in hac tua iuuenili ætate, præcepto Diui Pauli, fuge libidinem; vt hac liberatus, facilius temperatè, mansuetèq; viuas: in eoq; plus ætate, virtus tua, Regiaq; dignitas apud te possit. Quo autem alio cupiditatem libidinemq; ineuntis ætatis tuæ coërceas, quàm eo, quod præcepit Apostolica vox: Vnusquisq; inquit, propter fornicationem habeat vxorem suam. Vxorem ergo ducas, quæ ferocem adolescentiam tuam, suaq; sponte in libidinem procliuem, in officio contineat. Vxor ergo ipsa sit modus atq; finis eius cupiditatis, quam natura tibi ad procreandum largita est: sine qua, vxore inquam, adolescentum vita, soluta, vaga, incerta, impudica, infamisq; est. Quare cùm absque vxore te continenter, sobriè, ac mansuete viuere non posse cernas; summa cura hanc tibi confestim deliges, cum qua ætatem benè ac pudicè exigas. Et quoniam tu duas personas sustines; alteram priuati hominis, alteram Regis; meminisse debes in ducenda vxore, te hæc duo spectare oportere. Primum est, vt tibi ducas vxorem, cum qua tu cubes: Secundum est, vt habeas Reginam, cum qua nobis regnes. quòd si ex matrimonio tuo alterum horum defuerit; imperfectum illud erit, minimeq; probabile. noli enim putare, eandem esse rationem nubendi Re-

Remediū libidinis vxor.

Vxor Regia qualis.

di Re-

di Regum ipsorum, quæ est priuatorum hominum: homo enim priuatus ipse sibi ducit vxorem, in eoq; tam bonum quàm malum illius solius est qui duxit, nullius præterea alterius; sat tamen benè duxit, si honestam morigeramq; duxit. At Regum alia ratio est: neq; enim est curandum tantùm Regi, vt vxorem bene moratam morigeramq; ducat; sed vt ea quoq; commodo emolumentoq; sit regno. quæ regnum copijs ditet: noua societate iuuet: pacem populis conciliet: ac dignitatem, authoritatem, & maiestatem regno adferat. quæ non tantum vxor, sed consors, nõ thori solû, sed etiam regni tui sit. Quam etiã ob rem, vt focia regni vxor Regis videatur esse atq; particeps, Reginae vetusto more ad instar Regum ipsorum vnguntur, coronantur, ac Reginae Dei gratia appellantur, atq; ita salutantur. dotesq; ipsarum certis in possessionibus ipsius regni assignantur. Talem tu vxorem Ferdinandi Romanorum Regis filiam Auguste duxeras, quæ incredibiles felicitates huic regno videbatur attulisse: famam primò egregiam, morum atq; pudicitia: deinde totius ferè Europæ societatem, ac fœdus cum Carolo Cæsare, & Ferdinando Rege: pacem item cum Germaniæ principibus: summã postremò beneuolentiam multorum hominû. Quæ quoniam fa-

*Commoda
coniugij Re-
gij.*

to nobis aduerso nuper extincta est, huic tu similem quæras quamprimùm, quæ eadem bona tibi regnoq; tuo afferat, quæ illa attulerat. In eoq; sanè esto diligens. Si enim tu in despondenda tibi vxore rationem tui tantùm habueris, non autem etiam nostri; quanta Rempub. mala sequentur, vide. Primò, illa nobis erit inuisa ingrataq;. Deinde te ipsum odiosum exosumq; nobis reddet. Dolebimus enim te rationes tuas priuatas potiores duxisse commodis nostris publicis. Tum si quod bellum finitimũ, aut si quæ vis externa nobis fuerit molesta; tuum matrimonium accusabimus: de te ipso quæremur, ac dicemus: potuit hoc bellum non accidisse nobis: potuit pax inter nos & finitimos nostros constare, si Cæsaris filiam, aut Ferdinandi, aut illius, aut istius præpotentis Regis, Rex noster vxorem duxisset: nunc verò, cùm is desertam ab amicis duxerit, solifumus relictus. in medio vndiq; angustia sunt nobis: ab Aquilone Moschouia nos premit: ab Oriente Scythia atq; Valachia: à Meridie Turca ex Vngaria: ab Occidente verò Germania etiam nobis est infesta. nusquam auxiliij restat spes: vndiq; nos metus ambit & formido: actũ est: perimus vnus adolescentis culpa. Tum etiã in aurem fidelem alter alteri illud insufurrabimus: Quid? hocné nos feremus? vt vni-

Hostes Polonica.

vt vnus hominis causa tantum regnum pereat? tot
 gentes atq; nationes perditum eant? tamque vetus
 atq; potens Respub. pereat vnus adoloscens libi-
 dine? Tales voces erunt in ore nobis, & alia multa
 confimiles, quas nunc animus meminisse horret;
 difficile enim est non dicere, cum doleas. Quod, ne
 accidat, diligenter prouidebis: senatusq; tui iudicio,
 vxorem tibi deliges, & tuo cubili, & hoc illustri re-
 gno dignam: in eoq; imitabere auum tuum Casi-
 mirum, patrem tuum item Sigismundum, qui ductis
 vxoribus, regnum hoc stabilierunt. Duxerat enim
auus tuus vxorem filiam Alberti Archiducis Au- *Exempla.*
striæ, qui idem Rex Romanorum fuit: pater autem
 tuus matrem tuam clarissimam & nobilissimam foe-
 minam, ex veteri Regum Neapolitanorum familia,
 in matrimonio habuerat. hos sequere potius, quam
 Vladislai proauis tui factum deuium, qui magna in-
 iuidia ac summa obtreptione vxorem è suo regno
 Granovskam viduam duxerat; probam quidem il-
 lam & honestam, sed vxorem tamen priuato alicui
 homini aptiorem, quam Regi: quæ tamen ipsa duo-
 bus annis non plus cum Rege viuens, cum publica
 totius regni gratulatione, non vncta, neq; corona-
 ta, neq; Regina appellata, defuncta fuit. Tantum o-
 dium patrum nostrorum in illas nuptias fuit. In cuius

defunctæ locum, Vladislaus proauiam tuam duxerat Zophiam Ruffiæ ducem. Sume tibi ad imitandum ex proauo tuo, quod honestum Regiumq; in illo fuit: quod verò inhonestum, ac turpe in eo videris; id fuge ipse, atq; repudies, & ne repetas vetera. proxima ista exempla patris & aui tui propone tibi: hos tu sequere: hos imitare: ad illorumq; exemplum duc vxorem Maieftate tua dignam; quæ hisce perturbatissimis temporibus iuuet regnū tuum nouis societatibus atq; amicitijs: pace item ac foederibus illud muniat: & in illo quietem, otium, ac tranquillitatem constituat; vt tu summa hominum beneuolentia, honestissimè, ac sine vlla obtreftatione, in Polonia cum illa regnes; vtq; cum vxore socia tuæ adolescentiæ, ac consorte thori tui, diu viuas, fausto feliciq; omine; vt nos ex tuo sacrosancto thoro habeamus duces, principes, atq; Reges, indubitatosq; regni tui hæredes. Talem vxorem cum nactus fueris, tota Polonia venienti se illi obuiam effundet: aduentum gratulabitur: occurremus illi cum canticis & choris, læto pæane, nouam sponsam tuam, Reginam autem nostrā consalutantes; quam introducemus in thalamum matris tuæ clarissimæ atq; castissimæ fœminæ, veluti sanctam quandam atq; pudicam Rebeccam in tabernaculum Saræ: vt

tu cum

tu cum illa latère Dijs hominibusque approbanti-
 bus; vtq; ex ea videas filios certos filiorú tuorum,
 & pacem super Israel. hoc & te facere, & nos opta-
 re par est. His tu præceptis Auguste Rex atq; ad-
 monitis, temeritatem adolescentiæ vinctes: & cum
 illi hæc ista fræna temperantiæ cotinentiæq; iniece-
 ris; faciliorem animú ad res magnas gerendas ha-
 bebis, qui ibi minimè valet, vbi libido totum occu-
 pat. Quæ si nusquam apud te valuerit, facilè nos do-
 cebis, ab excellenti eximiaq; tua virtute, progres-
 sum ætatis expectari non oportere. Ages ergo in re-
 gno viri fortis opera: quodq; ætas negauit, id sup-
 plebit virtus tibi. Multorumq; exemplis tibi ad id
 persuade, qui admodum adolescentes, tantas res
 gesserunt, vt suum imperium auxerint, nomen or-
 narint. Et ne infinita persequar: Vnus Alexâder Ma-
cedo tibi satis exempli ad res magnas sit, qui ab in-
eunte ætate, res maximas gerens, trigesimo tertio
 anno, mortem obiit: deuiçtis iam Græcis: domitis
 Persis: ac tota Asia subacta. ex quo iudicari potest
 virtutem Regú in rebus gerendis plus posse, quàm
 ætatem. Verùm ad id, in quo fuit Alexander, ijsdem
 tu eas itineribus: fuit enim ille summa temperantia
 libidinum adolescens, summaq; laborum toleran-
 tia: atq; sub dio exercitationem sibi comparauerat:
 nunquam

*Alexandri
 continentia.*

nunquam siccus cœnauit: nunquam nisi sudans ac-
 cubuit: nunquam nisi fitiens à cœna surrexit: raro
 sub tecto, sæpè autem sub dio cubauit: lectulo libe-
 ro, eoq; militari utebatur; ita, vt ante Babiloniam
 captam, mulier quid esset, nesciret. ita ille, cùm &
 nocturno & diurno tempore militans viueret, for-
 midabilis hostibus, charus autè suis fuit. Nam cùm
 in re militari hæc duo summa sint, obedientia &
 perseuerantia; non alio duci fidere milites illi ma-
 gis, neq; durare, quàm Alexandro poterant: nec in-
 iuria; videbant enim simul sudantem, argentem, ac
 laborantem Regem: commune gaudium illis fuit
 cum Rege, aliquo bono parto; communis vicissim
 dolor illo amisso. Tum verò si quid aduersi accide-
 bat; videbant primùm adesse, vltimum verò abesse
 in periculo Alexandrum: vigilare: plus metuere: in
 metu prospicere: res difficiles cõsilio gerere: inte-
 gritate tueri, virtute verò conficere; vt meritò mi-
 lites & obedire, & in eo ipso spem habere maxi-
 mam vellent. Iam verò, quis hoc duce in bellis illis,
 quæ is gessit, acerrimus non perseuerasset? si enim
 bellum æstate gerebatur, plus in sole arsit; si in hye-
 me, plus niue asit quàm postremi militum. in labo-
 ribus item militaribus, in vigilijs, in fame, in siti, vt
 in exercitu, sic in his quoq; princeps Alexander fuit.

Quod

Quod tum vel in primis apparuit, cùm per deserta Syria, aridaq; loca, agmen duceret siti perditum. & cùm illi proficiscenti vltro quidam haustum aquæ frigidæ offerret; ille præ se militibus siti iam enectis illud obtulit, reclamante exercitu: Viuas vero, in-
 quiunt, modo ipse Alexander: nõ deerit tibi hic exercitus: quòd si tu nobis peribis; exercitus hic vnà interibit. Tanta erat perseuerantia militũ illorum, vt foedam mortem non recusarent, modò ab Alexandro viuo non discederent. At hæc tanta militum perseuerantia, nõ aliò, vt vides fuit parta, quàm labore ducis; vt mirum iam non sit, Asiam ipsam huic tam excellenti virtuti succubuisse. Contrarijs enim rebus, Alexander aluit virtutem domi, & victoriam quæsiuit foris. Vicit enim Persas opulentos, inopia: Græcos luxoriosos, continentia: Indos desides, vigilantia: Caucasum denique ipsum, deuicit siti, labore, atq; inedia. Sic ille obedientia, perseuerantiaq; militum, cùm imperium vtroq; Oceano terminasset; non solùm victor orbis terrarum fuit, sed etiam exemplum victoriosis Regibus est factus: quem ego tibi ideo descriptum propono, vt illius exemplo ætas te ab his quæ magna concupueris, non deterreat: ex hoc enim Rege, disces regna atque bella à Regibus, animi viribus magis

Victorie Alexandri ratio.

quàm corporis administrari. Tu modò ad exemplum Alexandri, subduc corpus tuum libidini, illudque vt iam dixi in Rufsiam transfer, vbi algeas, esurias, ac fitias, ac vbi nõ videas formas venustas, non audias cantilenas, non odores vnguenta, non gustes delicata, non tangas impudica; sed ea quæ viri fortis & robusti Regis sunt, afsiduè illic videas, tractes, ac in his sis. Ibi tu milites hilares ac tui amantes facies: corpora illorum exercebis, animos parabis onus belli ferre, ac tibi obedire, tecumq; durare velle consuefacies. Hostes etiam tui, cùm audierint, te hac ista continentia atque militia laude florere, abstinebunt à tuo, atq; item nostro: tuumq; nomen plus quàm arma metuent: vt ita gloriosus Rex in Polonia regnes, fama q; vsq; ad sydera notus fias. tu modò sensum huius gloria iam nunc fideliter degustes. Ad eamq; hac ista via sapientia, iustitia, fortitudinis, atq; continentia contendas, quam tibi hoc in scripto fideliter proposui. Noli quærere purpura aut bysso laudem apud homines: non inutilem potentiam, non inuidiosas opes, non cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam, anteferas veræ, graui, solidæq; gloriæ; quæ illa sit summa apud te ac postrema, vt Poloni natum te sibi atq; datum esse Regem gaudeant, vtq; te charum habeant salutaremq;

Quibus rationibus Rex laudem querat.

lutaremq; Reipub. esse arbitrentur. Cum hac gloria tu nihil comparandum putes : hanc omnibus opibus tuis præfer, vitaq; ipsa tueare : quam etiam vt consequaris, omnem vim ingenij, quæ summa est in te, in hac ista meditatione consumes.

Scriptum etiam hoc meum benignè suscipies, *Conclusio o-*
illudq; leges: nec verò requiras ipsius scriptoris no-*peris.*
men, sat tibi sit fidelem subditum tibi tuum esse, qui hæc ad te miserit. quòd si tu talibus scriptis lætabere, suppeditabit fortasse fides erga te nostra, si nõ maiora, vberiora certè quidem quàm hæc sunt: quæ ad te deinceps mittemus : tu interea
benè vale, felixq; nobis regna.

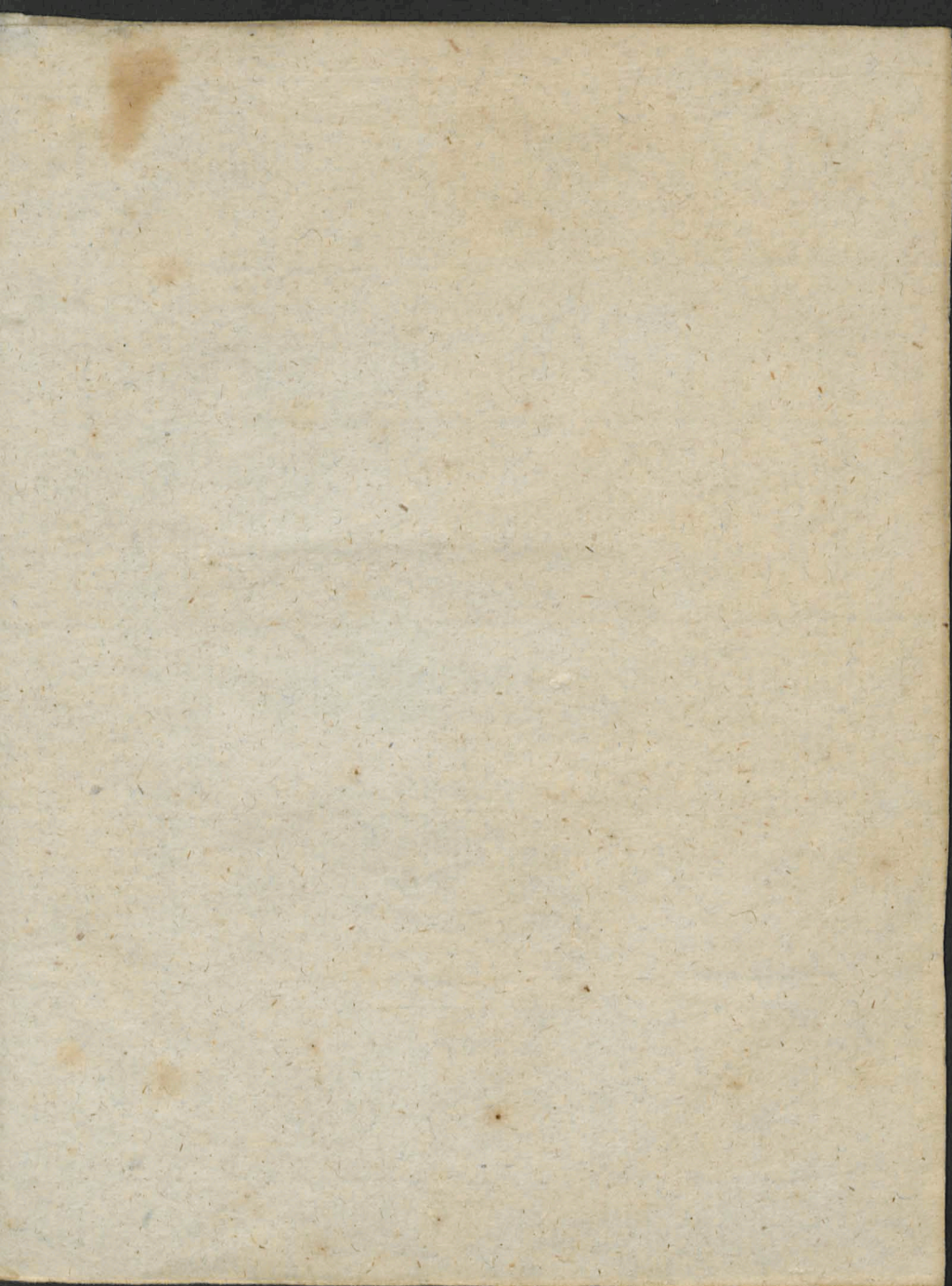
F I N I S.

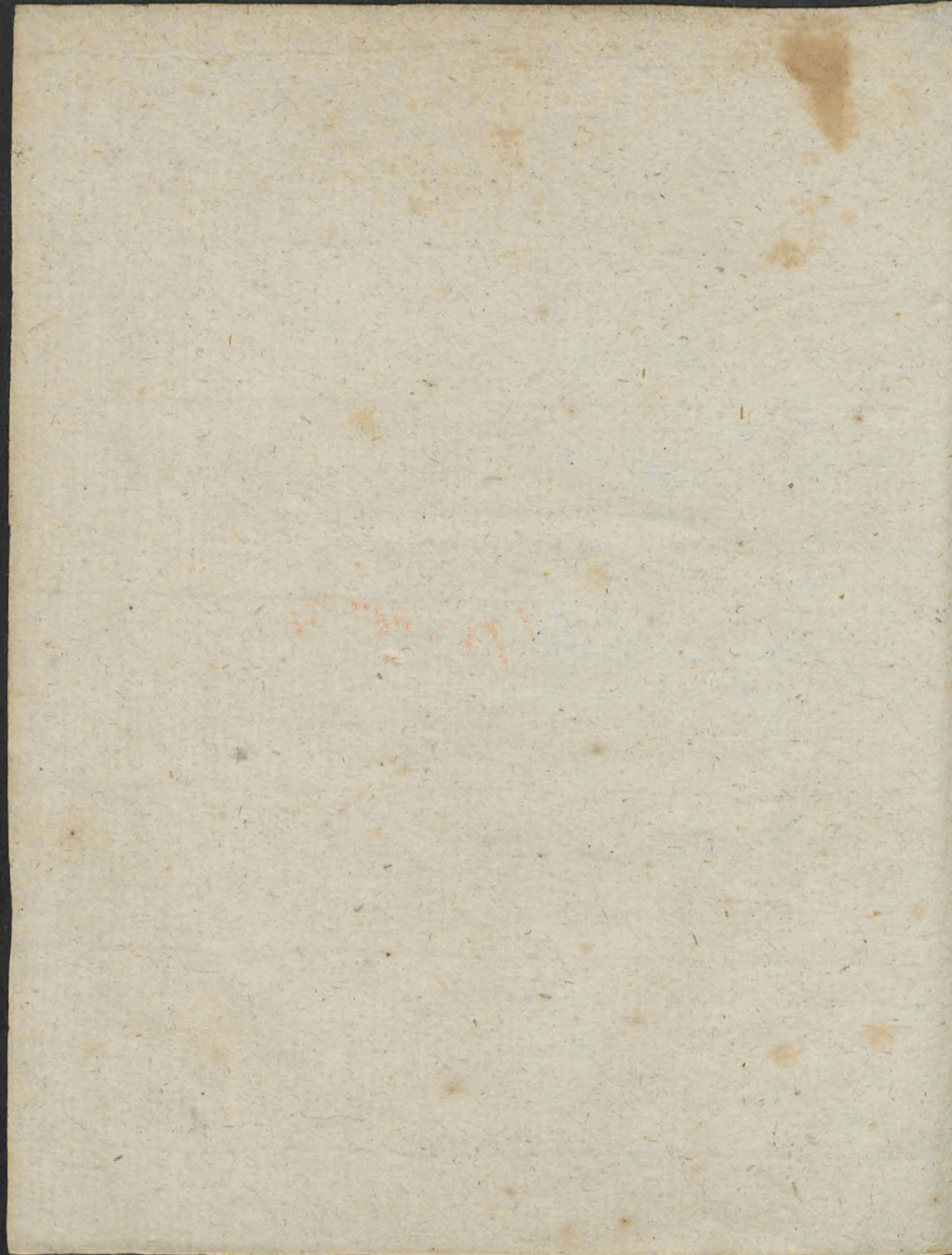

7552
2552
1

UNCLD

7552
1

